

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

_____ **DAVLAT UNIVERSITETI**

_____ **fakulteti**
_____ **kafedrası**
“ _____ ” **fanidan**

Himoyaga tavsiya etilsin

_____ **fakulteti dekani**
_____ **“ _____ ” 20__ yil**

KURS ISHI

**MAVZU: TARBIYAVIY JARAYONDA G‘OYAVIY SIYOSIY, AXLOQIY
TARBIYANI TASHKIL ETISH**

Himoyaga tavsiya etilsin:

_____ **mudiri**
_____ **p.f.f.d. PhD**
“ _____ ” **20__ - yil**

Ilmiy rahbar: _____

“ _____ ” **20__ - yil**

Talaba: _____ **-guruh talabasi** _____

Toshkent-20__ yil

**MAVZU: TARBIYAVIY JARAYONDA G'OYAVIY SIYOSIY, AXLOQIY
TARBIYANI TASHKIL ETISH**

MUNDARIJA

KIRISH.....	2
--------------------	----------

I BOB TARBIYAVIY JARAYONNING G'OYAVIY- SIYOSIY

AHAMİYATI

1.1 Tarbiyaviy jarayonning g'oyaviy-siyosiy mazmuni.....	5
1.2 G'oyaviy-siyosiy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari.....	13
1.3 G'oyaviy-siyosiy tarbiyaning ta'lim-tarbiya jarayonida o'rganilishi.....	21

II BOB TARBIYAVIY JARAYONDA AXLOQIY TARBIYANING O'RNI

2.1 Axloqiy tarbiya tushunchasi va uning ahamiyati.....	28
2.2 Axloqiy tarbiyaning shakllanishi va rivojlanish jarayoni.....	33
2.3 Axloqiy tarbiyani ta'lim jarayonida amalga oshirish.....	43
XULOSA.....	47
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.....	48

KIRISH

"Yoshlarimizni to'g'ri tarbiyalash, ularni yuqori axloqiy me'yorlarga asoslangan, milliy va umumbashariy qadriyatlarni hurmat qiluvchi, g'oyaviy-siyosiy jihatdan yetuk, yurtga sadoqatli, jamiyatga foydali fuqarolar qilib tarbiyalash eng dolzarb vazifalardan biridir. Bugungi ta'lim va tarbiya jarayonida yosh avlodning axloqiy va g'oyaviy dunyoqarashini shakllantirish, ularga yuksak ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirish bo'yicha o'zgarishlar va yangilanishlar talab etiladi."

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev

Ushbu fikr, tarbiyaviy jarayonda g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani tashkil etish masalasining ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi. Prezidentimizning ma'naviyatga, axloqiy qadriyatlarga, g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning muhimligiga e'tibor qaratgani, yoshlarning kelajagi uchun bu sohada amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlarni yanada dolzarb qilib ko'rsatadi. Shuningdek, g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiya orqali yoshlarni yaxshi fuqarolar sifatida tarbiyalash, ularning jamiyatda o'z o'rnini to'g'ri topishiga ko'maklashadi.

Mavzuning dolzarbligi: Tarbiyaviy jarayonda g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani tashkil etish masalasi hozirgi kunda yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Har bir yosh avlodning shaxsiyati, dunyoqarashi va ma'naviy-axloqiy me'yorlari jamiyatda yuz berayotgan o'zgarishlarga mos ravishda shakllanadi. Ayniqsa, bugungi tez o'zgaruvchan va globalizatsiyalashayotgan dunyoda, yoshlarning g'oyaviy va axloqiy qarashlarini shakllantirish jamiyatning kelajagi uchun ustuvor masalalardan biri hisoblanadi.

Yoshlarni axloqiy va g'oyaviy jihatdan tarbiyalash faqat ta'lim muassasalarida emas, balki butun jamiyatda amalga oshirilishi kerak. Bu masala nafaqat o'quvchilarning ilmiy yutuqlarini, balki ularning jamiyatdagi ahloqiy xulq-atvori, g'oyaviy qarashlari va siyosiy ongini ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, bugungi global muammolarni yechishda, yoshlarning bilim va ko'nikmalarini to'g'ri shakllantirish, ularni zamonaviy dunyoqarashga asoslangan holda tarbiyalash juda muhimdir.

Kurs ishining maqsadi: Ushbu kurs ishining asosiy maqsadi g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani ta'lim jarayonida qanday samarali tashkil etish mumkinligini o'rganish va bu borada pedagogik yondoshuvlarni ishlab chiqishdir. Shuningdek, bu ish yoshlarning g'oyaviy, siyosiy va axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda ta'lim muassasalarining o'rni va metodlarni takomillashtirishga qaratilgan.

Kurs ishining vazifalari:

G'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyaning o'rni va ahamiyatini tahlil qilish:

Tarbiyaviy jarayonda g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyaning ahamiyatini chuqur tahlil qilish va ularni ta'lim jarayonida qanday muvaffaqiyatli amalga oshirishni o'rganish.

Shaxsiy dunyoqarashni shakllantirishda tarbiyaning roli:

Yoshlarning shaxsiy dunyoqarashini shakllantirishda g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyaning roli, bu jarayonni samarali tashkil etishning usullari.

Yoshlarni axloqiy va g'oyaviy jihatdan tarbiyalashning metodik yondoshuvlari:

Tarbiyaviy jarayonda axloqiy va g'oyaviy jihatdan samarali usullarni o'rganish, pedagogik amaliyotda qo'llaniladigan metodlar.

O'qituvchilarning roli va mas'uliyati:

Pedagoglar va tarbiyachilarning yoshlarni g'oyaviy-siyosiy va axloqiy jihatdan tarbiyalashdagi o'rni va mas'uliyatini o'rganish.

O'quvchilarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga yordam berish:

O'quvchilarni ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyatlar va amaliy yondoshuvlar.

Kurs ishining obyekti — ta'lim jarayonida g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani amalga oshirishda yuzaga keladigan pedagogik jarayonlar, metodlar va pedagogik texnologiyalar.

Kurs ishining predmeti — g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani ta'lim jarayonida amalga oshirish usullari, bu borada o'qituvchilarning pedagogik

faoliyatining samaradorligi va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan tavsiyalar.

Kurs ish metodlari: tadqiqotda mavzuga oid pedagogik va metodik adabiyotlar, o'quv dasturlar, darsliklar, o'quv qo'llanmalarni qiyosiy-tanqidiy o'rganish, tahlil yetish va umumlashtirish, boshlang'ich sinflarda sinfdan tashqari mashg'ulotlarini tashkil etish jarayonini kuzatish va tahlil qilish, suhbat, anketa, kuzatish, test so'rovlari, tajriba-sinov ishlarini o'tkazish hamda natijalarini olishda matematik-statistika metodlaridan foydalanilgan.

Kurs ishining nazariy va amaliy ahamiyati: Ushbu kurs ishi, g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani ta'lim jarayonida qanday tashkil etish, uning muhim jihatlari va samarali usullarini o'rganishga qaratilgan. Mazkur ish, o'qituvchilarga va tarbiyachilarga o'z ishlarida yoshlarni tarbiyalashda qanday metodik yondashuvlarni qo'llash lozimligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, kurs ishi orqali g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani amalga oshirishda mavjud bo'lgan muammolar va ularning yechimlari, o'qituvchi va tarbiyachilarga kerakli tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kurs ishining ahamiyati shundaki, o'qituvchilarga g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani tashkil etishning amaliy jihatlarini ko'rsatish, jamiyatdagi axloqiy-psixologik vaziyatni yaxshilashga xizmat qiladi. U shuningdek, o'quvchilarni ma'naviy barkamollikka va jamiyatga foydali shaxs bo'lishga yo'naltiradi.

Ishning tarkibiy tuzilishi: Kurs ish kirish, ikkita bob, olti band, har bir bob oxirida qisqacha xulosalar, yakuniy xulosa va tavsiyalar hamda foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan tashkil topgan.

I BOB TARBIYAVIY JARAYONNING G'OYAVIY- SIYOSIY AHAMIYATI

1.1 Tarbiyaviy jarayonning g'oyaviy-siyosiy mazmuni

G'oyaviy va axloqiy tarbiya jamiyatni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ularning o'zaro aloqasi, shuningdek, bir-birini to'ldirishi yoshlarning ma'naviy barkamolligini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. G'oyaviy tarbiya, asosan, yoshlarning siyosiy, ijtimoiy va falsafiy dunyoqarashini shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, axloqiy tarbiya ularni ma'naviy va axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalaydi. Bu ikki jarayon bir-birini to'ldiradi, chunki insonning g'oyaviy dunyoqarashi uning axloqiy xulq-atvori bilan chambarchas bog'liqdir.

G'oyaviy tarbiya odamning dunyoqarashini, siyosiy ongini va fuqarolik mas'uliyatini shakllantiradi. Bu jarayon yoshlarni jamiyatdagi muhim qadriyatlar bilan tanishtirib, ularga o'zlarining fuqarolik pozitsiyalarini aniqlashda yordam beradi. Axloqiy tarbiya esa shaxsning ichki me'yorlarini belgilaydi, ya'ni unga yaxshilikni qilish, adolatni hurmat qilish, halollik va mas'uliyatni oshirish kabi qadriyatlarni singdiradi. G'oyaviy va axloqiy tarbiyaning o'zaro bog'liqligi shundaki, siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayotdagi to'g'ri qarorlarni qabul qilishda axloqiy me'yorlar asosiy rol o'ynaydi.

G'oyaviy tarbiya jamiyatning siyosiy tuzilmasi, tarixiy, madaniy va ma'naviy qadriyatlari bilan bog'liq bo'lib, axloqiy tarbiya bu qadriyatlarni individual darajada amalga oshirishni ta'minlaydi. Yoshlarning g'oyaviy tarbiyasi ularni davlat va jamiyatning rivojlanishiga qo'shgan hissasini anglashga yo'naltirsa, axloqiy tarbiya ularni bu hissani yaxshi ma'naviyatga, hurmatga va adolatga asoslanib amalga oshirishga undaydi. Boshqacha aytganda, g'oyaviy tarbiya ularning tashqi dunyo bilan aloqalarini shakllantirsa, axloqiy tarbiya ularning ichki dunyoqarashini va shaxsiy qadriyatlarini rivojlantiradi.[1]

G'oyaviy tarbiya orqali o'quvchilar o'z mamlakatining tarixini, siyosiy tizimini va ijtimoiy qadriyatlarini o'rganadi, bu esa ularga jamiyatdagi o'z o'rnini tushunish va o'zgartirish imkonini beradi. Axloqiy tarbiya esa ularning individual

mas'uliyatini, o'zligi va jamiyatdagi o'rni to'g'risidagi ongini oshiradi. Misol uchun, g'oyaviy tarbiya demokratik tamoyillarni o'rgatishda, inson huquqlarini hurmat qilish va fuqarolik mas'uliyatini anglashda yordam beradi. Shu bilan birga, axloqiy tarbiya bu tamoyillarni hayotga tatbiq qilishda yordam beradi, masalan, adolatli bo'lish, boshqa insonlar bilan hurmatli munosabatda bo'lish kabi.

G'oyaviy va axloqiy tarbiyaning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadigan yana bir misol, yoshlarni to'g'ri tanlov qilishga o'rgatishdir. G'oyaviy tarbiya ularni siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda to'g'ri yo'lni topishga undaydi, axloqiy tarbiya esa bu qarorlarni axloqiy me'yorlar asosida amalga oshirishga yordam beradi. G'oyaviy nuqtai nazardan, bu jarayon yoshlarni jamiyatda o'z o'rnini topishga, davlatning maqsad va vazifalariga mos ravishda yashashga yo'naltiradi. Axloqiy nuqtai nazardan esa, bu jarayon yoshlarni o'z maqsadlariga erishishda odamiylik, halollik va adolat kabi qadriyatlar asosida harakat qilishga undaydi.

G'oyaviy va axloqiy tarbiya o'rtasidagi o'zaro aloqaning muhim jihatlaridan biri shundaki, ular bir-birini to'ldirishda yoshlarning to'g'ri qarorlar qabul qilishiga yordam beradi. G'oyaviy tarbiya yoshlarni jamiyatdagi muammolarni hal qilishda yetakchi bo'lishga, axloqiy tarbiya esa ularga bu jarayonda axloqiy qoidalarga rioya qilishni o'rgatadi. G'oyaviy tarbiya, umuman olganda, yoshlarni tashqi dunyo bilan aloqalarga tayyorlasa, axloqiy tarbiya ularni bu aloqalarni yaxshilashda axloqiy asoslar bo'yicha yo'naltiradi.

G'oyaviy va axloqiy tarbiya o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik, shuningdek, yoshlarning huquqiy ongini shakllantiradi. G'oyaviy tarbiya ularni siyosiy tizimni anglashga, jamiyatdagi huquqiy me'yorlarni hurmat qilishga, fuqarolik huquqlarini bilishga undaydi. Axloqiy tarbiya esa, bu huquqlarni amalga oshirishda insoniy qadriyatlar va ma'naviy-axloqiy me'yorlar asosida to'g'ri yo'lni tanlashni o'rgatadi. G'oyaviy va axloqiy tarbiya birgalikda yoshlarning shaxsiy, ijtimoiy va siyosiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

G'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiya o'rtasidagi uzviy aloqani tashkil etishda ta'lim muassasalari va o'qituvchilarning roli beqiyosdir. O'qituvchilar nafaqat

ilmiy bilimlarni, balki ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni ham yoshlar ongiga singdirishadi. Ular g'oyaviy tarbiya bilan birga axloqiy tarbiya asoslarini ham yoshlar ongiga tatbiq etadilar. Shuningdek, jamiyatdagi turli xil siyosiy va ijtimoiy jarayonlar o'quvchilarni g'oyaviy-siyosiy va axloqiy nuqtai nazardan to'g'ri yo'naltiradi, bu esa ularning barkamol shaxslar sifatida shakllanishiga yordam beradi.

G'oyaviy va axloqiy tarbiyaning o'zaro aloqasi yoshlarning fuqarolik ongini rivojlantiradi, ularni ijtimoiy hayotga faol ravishda jalb qilishga yordam beradi. Boshqacha aytganda, g'oyaviy tarbiya yoshlarni siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotga tayyorlasa, axloqiy tarbiya ularni bu jarayonda to'g'ri axloqiy qarorlar qabul qilishga undaydi. Bu jarayonlar bir-birini to'ldiradi va o'zaro mustahkamlaydi, natijada yoshlar jamiyatning faol va ma'naviy yetuk fuqarolari sifatida shakllanadi.

G'oyaviy-siyosiy tarbiya shakllanishining asosiy omillari:

G'oyaviy-siyosiy tarbiya – bu yoshlarning siyosiy va ijtimoiy dunyoqarashlarini shakllantirishga, ularning fuqarolik ongini rivojlantirishga qaratilgan uzluksiz jarayon bo'lib, jamiyatdagi o'zgarishlarga mos ravishda amalga oshiriladi. G'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar bir-biri bilan o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, yoshlarni mustahkam g'oyaviy-siyosiy pozitsiyaga ega fuqarolar sifatida tarbiyalashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Ta'lim tizimi - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim muassasalari yoshlarni siyosiy, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar bilan tanishtirishda, ularning dunyoqarashlarini rivojlantirishda asosiy rolni bajaradi. Darsliklar, o'qituvchilar va ta'lim metodlari yoshlarning g'oyaviy-siyosiy fikrlashini shakllantiradi. O'qituvchilar va pedagoglar g'oyaviy-siyosiy ta'lim berish jarayonida davlatning siyosiy tizimi, uning tamoyillari, qonunlari va inson huquqlari kabi mavzularni o'rgatib, o'quvchilarning jamiyatga nisbatan ongli va faol fuqarolar bo'lib o'sishiga yordam beradi.

Oilaviy tarbiya - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishiga ta'sir qiluvchi yana bir muhim omildir. Oila – bu shaxsning ilk tarbiya o'zgarmalari boshlanadigan va o'zining birinchi siyosiy qarashlarini shakllantiradigan muhitdir. Oila ichidagi muhit, ota-ona tomonidan o'rgatilgan qadriyatlar, siyosiy masalalarga bo'lgan munosabatlar, vatanparvarlik va fuqarolik mas'uliyatiga oid g'oyalar yoshlarni siyosiy ongini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-ona va boshqa oila a'zolarining siyosiy faoliyatga yondashuvi bolaga ta'sir qiladi, natijada yosh avlod o'zining fuqarolik mas'uliyatini anglab yetadi.

Ommaviy axborot vositalari (OAV) - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Televidenie, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlar kabi ommaviy axborot vositalari yoshlarning siyosiy qarashlarini shakllantirishda katta o'rin tutadi. OAV orqali yoshlar jamiyatdagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlar haqida xabardor bo'lib, ularning o'z fikrlarini ifoda etish va qarorlar qabul qilishda ta'sir o'tkazadi. OAVning siyosiy va ijtimoiy mavzularda olib boradigan bahslari, muhokamalari, yangiliklari va tahlillari yoshlarning siyosiy tafakkurini kengaytiradi va ularning o'zgaruvchan dunyoga moslashishiga yordam beradi.

Ijtimoiy muhit - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishiga bevosita ta'sir qiladi. Ijtimoiy muhitda yuz berayotgan siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar yoshlarning g'oyaviy-siyosiy qarashlariga katta ta'sir ko'rsatadi. Davlat siyosati, jamiyatdagi muammolar, global muammolar va ijtimoiy adolat kabi masalalar yoshlarni siyosiy jihatdan ongli va faol fuqarolar sifatida shakllantirishda yordam beradi. Shuningdek, yoshlar o'z ijtimoiy doirasida bo'lib, o'zaro muloqotda bo'lishlari, turli xil ijtimoiy faoliyatlarda qatnashishlari orqali g'oyaviy-siyosiy qarashlarini rivojlantiradilar.

Madaniy-istorik meros ham g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillardandir. Har bir jamiyatning madaniy va tarixiy merosi uning g'oyaviy-siyosiy tarbiyasiga asos bo'lib xizmat qiladi. Milliy qadriyatlar, tarixiy janglar, buyuk liderlarning merosi, milliy ozodlik kurashlari va boshqalar g'oyaviy tarbiyani shakllantirishda muhim o'rin tutadi. O'quvchilarni o'z milliy tarixini va

madaniyatini o'rganishga yo'naltirish, ularning milliy va insoniy qadriyatlarni hurmat qilishga undaydi. Ushbu jarayonlar, yoshlarni vatanparvar, ma'naviy yetuk, ijtimoiy va siyosiy ongli fuqarolar qilib tarbiyalashga xizmat qiladi.

Xalqaro aloqalar va global muhit - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishiga ta'sir qiluvchi yana bir omildir. Globalizatsiya jarayonlari, xalqaro aloqalar va dunyo miqyosidagi siyosiy o'zgarishlar yoshlarning siyosiy dunyoqarashini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Xalqaro siyosatdagi yirik voqealar, global ijtimoiy harakatlar va boshqa davlatlarning siyosiy tizimlari yoshlarni jamiyatdagi o'z o'rnini anglashga, ularni demokratik tamoyillar va inson huquqlari bilan tanishtirishga yordam beradi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar, konferensiyalar va ijtimoiy faoliyatlar yoshlarni butun dunyodagi siyosiy jarayonlarga faol jalb etishga xizmat qiladi.

Yetakchi shaxslarning ta'siri - ham g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Politika, ilm-fan, madaniyat va boshqa sohalarda o'z faoliyati bilan e'tiborni jalb etgan shaxslar, masalan, siyosiy liderlar, olimlar, san'atkorlar, ijtimoiy faollar va boshqa ijtimoiy faol shaxslar, yoshlar uchun g'oyaviy-siyosiy namuna bo'lib xizmat qiladi. Ularning fikrlari va qarashlari yoshlar ongiga ta'sir ko'rsatadi, ularning siyosiy faoliyatga bo'lgan munosabatlarini shakllantiradi.

Ijodiy va siyosiy tashkilotlar - ham g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishida muhim o'rin tutadi. Yoshlarni siyosiy va g'oyaviy masalalarda faoliyat ko'rsatish, ularni siyosiy tashkilotlarga jalb qilish va ularning faolligini oshirish, demokratik jarayonlarga qo'shilishiga turtki beradi. Siyosiy tashkilotlar, ijtimoiy harakatlar, yoshlar partiyalari va boshqa ijtimoiy guruhlar yoshlarning siyosiy ongini rivojlantirishda faol ishtirok etadilar. Bu jarayonlar yoshlarning siyosiy tafakkurini kengaytiradi va ularni jamiyatdagi voqealarga nisbatan munosabat bildirishga undaydi.

Yoshlarning o'z faoliyati va ijtimoiy ishtiroki - ham g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishiga ta'sir qiladi. Yoshlar o'zlarining ijtimoiy faoliyatlarini amalga oshirish orqali siyosiy ongini shakllantiradi. Mahalliy va global miqyosda

tashkil etiladigan ijtimoiy tadbirlar, aksiyalar, mitinglar va boshqa faoliyatlar yoshlarni siyosiy jarayonlarga jalb etadi, ularni o'z g'oyalarini ifoda etishga undaydi.

Ijtimoiy va siyosiy jarayonlarning o'zgarishi - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Davlat va jamiyatdagi siyosiy o'zgarishlar, yangi qonunlar, siyosiy partiyalar va tashkilotlarning faoliyati yoshlarning g'oyaviy-siyosiy pozitsiyalarini shakllantirishga yordam beradi. Ularning yangi siyosiy tizimlar va jarayonlarga bo'lgan munosabati, o'zgaruvchan dunyoga moslashish ko'nikmalarini oshiradi.

Yosh avlodni jamiyatda faol va ma'naviy yetuk fuqarolar qilib tarbiyalashda g'oyaviy-siyosiy tarbiya katta ahamiyatga ega. Bu jarayon yoshlarni nafaqat o'zining shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatning ijtimoiy va siyosiy hayotida faol ishtirok etishiga tayyorlaydi. G'oyaviy-siyosiy tarbiya orqali yoshlar siyosiy ongini rivojlantiradilar, o'z fuqarolik mas'uliyatlarini anglab, jamiyatdagi o'z o'rinlarini topadilar. G'oyaviy-siyosiy tarbiyaning roli yoshlarni har tomonlama rivojlantirishda, ularning faolligini oshirishda va ma'naviy yetuk fuqarolar sifatida jamiyatda to'g'ri o'rin olishida katta ahamiyat kasb etadi.

Siyosiy ongini shakllantirish - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning asosiy maqsadlaridan biridir. Siyosiy ong yoshlarning jamiyatdagi siyosiy jarayonlar, davlat boshqaruvi, fuqarolik huquqlari va majburiyatlari haqida to'g'ri tasavvurga ega bo'lishini ta'minlaydi. Yoshlarni siyosiy tizim va uning tamoyillari bilan tanishtirish, ular bilan shaxsiy va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning asosiy vazifalaridan biridir. Shu orqali yoshlar jamiyatdagi siyosiy o'zgarishlar va davlatning rivojlanish jarayonlariga faol ishtirok etishga tayyorlanadilar.[2]

Fuqarolik mas'uliyatini anglash - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning eng muhim aspektlaridan biri hisoblanadi. Yoshlar, g'oyaviy-siyosiy tarbiya orqali o'z fuqarolik pozitsiyasini anglab, jamiyatda o'zining roli va o'rnini tushunadilar. Ular nafaqat siyosiy jarayonlarda, balki ijtimoiy masalalarda ham o'z mas'uliyatlarini his qilib, adolatli, halol va mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalanadilar. Bu, o'z

navbatida, jamiyatning mustahkamligiga, barqarorligiga va rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yoshlarning fuqarolik mas'uliyatini anglashlari, davlat va jamiyatga nisbatan ongli yondashuvni shakllantiradi.

Demokratik tamoyillarni o'rganish - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning muhim elementlaridan biridir. Yosh avlodni demokratik qadriyatlar bilan tanishtirish, ularga ijtimoiy tenglik, adolat, inson huquqlari, erkinlik va siyosiy ishtirok etish kabi muhim tamoyillarni o'rgatish g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning asosiy vazifalaridan biridir. Bu orqali yoshlar o'z fikrlarini erkin ifoda etish, boshqalarning fikriga hurmat bilan yondashish va demokratik jarayonlarga faol ishtirok etish ko'nikmalarini egallaydilar. Demokratik tamoyillarni o'rgatish, yoshlarni jamiyatdagi faol fuqarolar sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Vatanparvarlik va milliy qadriyatlar - yoshlarning g'oyaviy-siyosiy tarbiyasida muhim rol o'ynaydi. Yoshlarni o'z vatanini sevish, milliy qadriyatlarni hurmat qilish, o'zining tarixiy merosini qadrlash va uning rivojlanishiga hissa qo'shish kabi g'oyalar g'oyaviy-siyosiy tarbiya orqali shakllantiriladi. Vatanparvarlik, jamiyatda yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishga va ularni jamiyatdagi barcha jarayonlarda o'z milliy va ijtimoiy majburiyatlarini to'liq bajarishga undaydi. Milliy qadriyatlar va tarixiy merosga hurmat yoshlarni yurtiga, xalqiga bo'lgan muhabbatini mustahkamlaydi, bu esa jamiyatda ma'naviy yetuk fuqarolarni shakllantiradi.

Ijtimoiy faollikni oshirish - yoshlarni jamiyatda faol fuqarolar sifatida shakllantirishda g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning o'rni muhimdir. G'oyaviy-siyosiy tarbiya yoshlarni jamiyatdagi ijtimoiy va siyosiy jarayonlarga jalb etadi. Bu orqali yoshlar turli ijtimoiy tashkilotlarda, harakatlarda, siyosiy tadbirlarda ishtirok etish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Ijtimoiy faollik, ularning nafaqat o'z manfaati, balki jamiyatning umumiy manfaatlari uchun ishlashga undaydi. Yoshlar o'z hayotlarini faqat shaxsiy qiziqishlar bilan cheklamasdan, balki umumiy maqsadlar uchun kurashishga tayyorlanadilar.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning o'rni - g'oyaviy-siyosiy tarbiyada muhimdir. G'oyaviy-siyosiy tarbiya faqat siyosiy va ijtimoiy masalalar bilan cheklanmaydi,

balki ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni ham yoshlar ongiga singdiradi. Yoshlarni adolat, halollik, xushmuomalalik va mas'uliyat kabi axloqiy tamoyillar bilan tanishtirish g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning asosiy vazifasidir. Bu qadriyatlar yoshlarning jamiyatdagi o'z o'rinlarini to'g'ri anglashiga yordam beradi va ularning fuqarolik faoliyatini axloqiy asosda tashkil etadi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya orqali yoshlar to'g'ri g'oyaviy va siyosiy qarorlar qabul qilishga o'rganadilar.

Siyosiy madaniyatni rivojlantirish - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning asosiy maqsadlaridan biridir. Siyosiy madaniyat, yoshlarning siyosiy faoliyatga oid bilimlarini va tajribalarini shakllantiradi, ularning siyosiy jarayonlarga nisbatan yondashuvini yaxshilaydi. G'oyaviy-siyosiy tarbiya yoshlarni siyosiy madaniyatni to'g'ri o'zlashtirishga, siyosiy partiyalar va tashkilotlar faoliyatini anglashga, qonunlarga hurmat bilan yondashishga o'rgatadi. Siyosiy madaniyat yoshlarni demokratik institutlar, saylov tizimlari, hukumat faoliyati kabi masalalar bilan tanishtirib, ularni siyosiy jarayonlarga faol ishtirok etishga tayyorlaydi.

Yoshlarning g'oyaviy va siyosiy erkinligini hurmat qilish - g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning ahamiyatli jihatlaridan biridir. G'oyaviy-siyosiy tarbiya yoshlarning o'z fikrlarini erkin ifoda etishga, boshqa insonlarning g'oyalari va qarashlarini hurmat qilishga o'rgatadi. Bu orqali yoshlar ijtimoiy va siyosiy munosabatlarda teng huquqli va erkin bo'lishni o'rganadilar. G'oyaviy erkinlik, shuningdek, ularni jamiyatdagi o'z pozitsiyalarini himoya qilishga, siyosiy, ijtimoiy masalalarda o'z fikrlarini erkin ifoda etishga undaydi.

Jamiyatdagi ijtimoiy adolat - g'oyaviy-siyosiy tarbiya orqali yoshlarni adolatni hurmat qilishga, tenglikni qadrlashga, barcha insonlar uchun teng imkoniyatlar yaratishga o'rgatadi. Yoshlar adolatli jamiyatni yaratishga o'z hissalarini qo'shishga tayyorlanadilar, bu esa ijtimoiy va siyosiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.[3]

1.2 G'oyaviy-siyosiy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari

Pedagoglarning g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani birlashtirishdagi roli juda katta. Yosh avlodni tarbiyalashda pedagoglar nafaqat ilm-fan va bilimlarni

berish, balki ularning g‘oyaviy-siyosiy va axloqiy qarashlarini shakllantirishga ham mas’uldirlar. Bu ikki yo‘nalishning integratsiyasi orqali pedagoglar yoshlarni nafaqat bilimli, balki ma’naviy yetuk va siyosiy ongli fuqarolar sifatida tarbiyalaydilar. G‘oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyaning birlashishi yoshlarning jamiyatdagi faoliyatini ko‘rsatishda muhim o‘rin tutadi, chunki bu orqali ular o‘zini tanib, dunyoqarashini rivojlantiradilar va jamiyatga foydali shaxslar sifatida o‘sadilar.

Pedagoglarning g‘oyaviy-siyosiy va axloqiy qadriyatlarni birlashtirishdagi vazifalari. Pedagoglar yoshlarning g‘oyaviy-siyosiy ongini rivojlantirgan holda, ularning axloqiy qadriyatlarini ham o‘rgatadilar. Siyosiy ongni shakllantirish, yoshlarni jamiyatdagi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy jarayonlarga faol ishtirok etishga undash, axloqiy mas’uliyatni his qilish – bularning barchasi pedagoglarning asosiy vazifalariga kiradi. Ular siyosiy jarayonlar haqida ma’lumot berib, shu bilan birga, halollik, adolat, xushmuomalalik kabi axloqiy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdiradilar. Pedagoglarning bu yondashuvi yoshlarning siyosiy masalalarda axloqiy asosda qarorlar qabul qilishga tayyorlanishlariga yordam beradi.

Pedagoglarning ijtimoiy-siyosiy va axloqiy bilimlarni o‘rgatishdagi yondashuvi. Pedagoglar o‘quvchilarga siyosiy va ijtimoiy bilimlarni o‘rgatishda, ularni shuningdek, axloqiy me‘yorlarga mos ravishda tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. Siyosiy bilimlar bilan birga, yoshlarni haqiqatni izlash, axloqiy tanlovlar qilish va ijtimoiy mas’uliyatni his qilish kabi ko‘nikmalarni o‘rgatish zarur. O‘qituvchilar axloqiy va siyosiy bilimlarni birlashtirish orqali o‘quvchilarga nafaqat siyosiy, balki axloqiy jihatdan ham ongli va mas’uliyatli fuqarolar bo‘lishlarini ta’minlaydilar. Bu yondashuv yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish va ularni ma’naviy jihatdan rivojlantirishga yordam beradi.

Pedagoglarning axloqiy va siyosiy qadriyatlarni tarbiyaviy jarayonda uyg‘unlashtirishdagi ahamiyati. Pedagoglar o‘quvchilarga siyosiy muammolarni tushuntirishda, ularni axloqiy tamoyillar asosida yondashishga o‘rgatishlari kerak. Masalan, jamiyatda ro‘y berayotgan siyosiy jarayonlar, saylovlar yoki ijtimoiy

harakatlar kabi mavzularni muhokama qilayotganda, pedagoglar yoshlarni ularning axloqiy jihatlari haqida ham o'ylashga chaqiradilar. Siyosiy va axloqiy qadriyatlarning uyg'unlashuvi, yoshlarning siyosiy ongini nafaqat bilim, balki ma'naviyat asosida shakllantiradi. Bu pedagoglarning yoshlarni axloqiy va siyosiy jihatdan rivojlanishga undashdagi asosiy vazifalaridan biridir.

Pedagoglarning g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiya jarayonida individual yondashuvning ahamiyati. Har bir yosh individual xususiyatlarga ega bo'lgani sababli, pedagoglar har bir o'quvchining g'oyaviy-siyosiy va axloqiy qarashlarini tushunib, ularga mos ravishda tarbiya bera olishlari zarur. Bu jarayon yoshlarning shaxsiy qiziqishlari, ijtimoiy mavqei va boshqa omillarni hisobga olishni talab qiladi. Pedagoglar har bir o'quvchiga o'zining siyosiy va axloqiy qarashlarini shakllantirishda yordam berib, ularning ijtimoiy faolligini oshirishga turtki beradi. Shaxsiy yondashuv, yoshlarni o'ziga xos va jamiyat uchun foydali shaxslar sifatida tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi.

Pedagoglarning ijtimoiy va siyosiy muhitga ta'siri. Pedagoglar, o'zining siyosiy va axloqiy pozitsiyasini aniq belgilagan holda, yoshlarni jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashishga undaydilar. Siyosiy va ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlar pedagoglarning g'oyaviy-siyosiy va axloqiy ta'limni berish jarayoniga ta'sir qiladi. Bu jarayonda, yoshlarni jamiyatda bo'layotgan siyosiy va ijtimoiy jarayonlar bilan tanishtirib, ularga ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga o'rgatadilar. Pedagoglar yoshlarni voqealarga tanqidiy yondashishga, o'zining siyosiy va axloqiy pozitsiyasini shakllantirishga undaydilar.

Pedagoglarning tarbiyaviy jarayonda jamiyat bilan hamkorligi. Pedagoglar o'z faoliyatlarini faqat sinfdagi o'quvchilar bilan cheklamaydilar, balki jamiyat bilan ham yaqin aloqada bo'lishlari kerak. G'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun o'qituvchilar jamiyatdagi boshqa ta'lim muassasalari, ijtimoiy tashkilotlar va ota-onalar bilan hamkorlik qiladilar. Bu hamkorlik orqali pedagoglar yoshlarni jamiyatdagi siyosiy, axloqiy va ijtimoiy masalalar bilan tanishtirishda yanada samarali bo'ladilar. Bunda ota-onalar, ijtimoiy tashkilotlar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning o'rni katta.

Pedagoglarning axloqiy va siyosiy bilimlarni mustahkamlashdagi roli. Pedagoglar nafaqat axloqiy qadriyatlar, balki siyosiy tushunchalarni ham o'rgatishda faol ishtirok etadilar. Siyosiy bilimlar yoshlarni dunyoqarashlarini kengaytirishga, o'z huquq va majburiyatlarini tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, pedagoglar o'quvchilarning siyosiy va axloqiy bilimlarini mustahkamlash uchun turli metodlardan foydalanadilar. Darslar, muhokamalar, seminarlar va loyihalar orqali yoshlar o'z bilimlarini mustahkamlaydilar va ular nafaqat o'zlari uchun, balki jamiyat uchun ham foydali bo'ladigan qarorlar qabul qilishga tayyorlanadilar.[4]

Pedagoglarning g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiya jarayonidagi individual va guruh ishlari. Pedagoglar o'quvchilarni nafaqat individual ravishda, balki guruhlarda ham tarbiyalaydilar. Guruh ishlari orqali yoshlar o'z fikrlarini erkin ifoda etish, boshqalarning fikrlarini tinglash va demokratik muhokamalarni olib borishni o'rganadilar. Bu jarayon nafaqat siyosiy ongini, balki axloqiy mas'uliyatni ham rivojlantiradi. Guruh ishlari yoshlarning jamoaviy ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda, ularni jamiyatdagi axloqiy va siyosiy mas'uliyatni his qilishga undaydi.

O'qituvchi va tarbiyachining mas'uliyati va pedagogik mahorati yosh avlodni tarbiyalashda, ularning bilim va tarbiya olishida, axloqiy va g'oyaviy-siyosiy qarashlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi va tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki ma'naviy yetuk, axloqiy jihatdan mukammal va ijtimoiy faolligi yuqori bo'lgan shaxslarni tarbiyalovchi sifatida ham mas'uliyatli. Ularning pedagogik mahorati va mas'uliyatli yondashuvi yoshlarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga, shuningdek, ularning jamiyatda o'z o'rnini topishiga imkon yaratadi. Bu jarayonda o'qituvchi va tarbiyachining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'рни, ularning pedagogik yondashuvlari va malakasi katta ahamiyatga ega.

O'qituvchi va tarbiyachining mas'uliyatini anglash. O'qituvchilar va tarbiyachilar yoshlarning shakllanishida, ularning axloqiy va ijtimoiy fazilatlarining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi va tarbiyachi

o'zlarining ishlarida mas'uliyatni to'liq his qilib, har bir o'quvchi yoki tarbiyalanuvchi uchun ta'lim-tarbiyaviy jarayonni shaxsiylashtirishga intiladilar. Ularning mas'uliyati nafaqat dars berish, balki yoshlarni jamiyatda faol va ma'naviy yetuk fuqarolar sifatida tarbiyalashni ham o'z ichiga oladi. O'qituvchilar va tarbiyachilar o'z vazifalarini puxta bajarishlari kerak, chunki ular yoshlarning kelajagini shakllantirishda katta ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik mahoratning o'rni. Pedagogik mahorat – bu o'qituvchi va tarbiyachining bilim berish jarayonida foydalanadigan uslublari, metodlari, yondashuvlari va pedagogik texnikalarining jamlanmasidir. O'qituvchi va tarbiyachining pedagogik mahorati to'g'ri metodlarni tanlash, o'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga olish, pedagogik jarayonni samarali tashkil etish va muvaffaqiyatli tarbiyaviy muhitni yaratishga imkon beradi. Pedagogik mahorat, shuningdek, o'qituvchining o'z bilimini yangilab borishi, o'quvchilarga individual yondashuvi, ularning qobiliyatlarini rivojlantirishi va o'quvchilar bilan samarali kommunikatsiya o'rnatish qobiliyatiga bog'liqdir. O'qituvchi va tarbiyachining yuqori pedagogik mahorati ularning shaxsiy va professional rivojlanishini ta'minlaydi, shuningdek, ularning o'quvchilarga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi.[5]

O'qituvchi va tarbiyachining motivatsiyasi va motivatsiya yaratishdagi roli. O'qituvchi va tarbiyachining motivatsiyasi ularning professional faoliyatida muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar o'quvchilarda bilimga, o'rganishga bo'lgan qiziqish va rag'batni yaratish uchun motivatsion vositalarni ishlatishlari kerak. Ularning shaxsiy motivatsiyasi, o'quvchilarga o'rnak bo'lishi va ularni yangi bilimlarni o'rganishga undashdagi mahorati muhim ahamiyatga ega. Motivatsiya yaratish, o'quvchilarga o'z kelajaklariga bo'lgan ishonchni oshirish, ularning ijtimoiy mas'uliyatini sezdirish va muvaffaqiyatga erishish istagini kuchaytirish uchun pedagoglar turli metodlardan foydalanadilar. Ularning motivatsiya yaratishdagi yondashuvlari, shuningdek, o'quvchilarning g'oyaviy-siyosiy ongini va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'qituvchi va tarbiyachining axloqiy mas'uliyatini anglash. O'qituvchilar va tarbiyachilar nafaqat o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantiradilar, balki ularning axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda ham mas'uliyatli. Ular axloqiy me'yorlarga, halollik, adolat, xushmuomalalik, va mas'uliyat kabi qadriyatlarni o'quvchilariga o'rgatishlari kerak. Pedagoglar axloqiy mas'uliyatni o'zlarining ishlarida amalda ko'rsatib, o'quvchilarga to'g'ri yo'lga ko'rsatishadi. O'qituvchi va tarbiyachining axloqiy mas'uliyatini anglash, shuningdek, ularning o'quvchilarga do'stona va samimiy munosabatda bo'lishi, ularni o'zgaruvchan dunyo sharoitlariga mos ravishda tarbiyalashlari uchun zarurdir. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarni ijtimoiy va axloqiy jihatdan mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalaydi.

Pedagoglarning o'zini-o'zi tahlil qilish va o'z malakasini oshirishdagi roli. O'qituvchi va tarbiyachining o'zini-o'zi tahlil qilish, o'z faoliyatini baholash va malakasini oshirishdagi roli hamda ularga doimiy ravishda yangilanib borish zarur. Pedagoglar o'z ishlari haqida fikr yuritib, ularning faoliyatini baholash va turli pedagogik metodlarni ishlab chiqishlari kerak. O'qituvchi va tarbiyachilarning malakasini oshirish, ularni yangi pedagogik metodlar va innovatsion texnologiyalar bilan tanishtirish jarayonida muhim o'rin tutadi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarga yangiliklarni o'rgatishda, ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda va ularning axloqiy-siyosiy va g'oyaviy qarashlarini shakllantirishda yordam beradi.

O'qituvchi va tarbiyachining shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni anglashdagi o'rni. O'qituvchilar va tarbiyachilar shaxsiy mas'uliyatni anglash orqali o'quvchilarga jamiyatdagi o'z vazifalarini tushuntirishda yordam beradilar. Ular o'quvchilarga, ijtimoiy mas'uliyatni his qilish, o'zining shaxsiy va ijtimoiy qarorlarini mas'uliyatli ravishda qabul qilishni o'rgatadilar. O'qituvchi va tarbiyachilarning bu mas'uliyatni anglashlari, ularning tarbiyaviy yondashuvlari orqali yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishga imkon yaratadi. Shuningdek, pedagoglar o'z o'quvchilariga qanday qilib ijtimoiy va siyosiy jarayonlarda mas'uliyatli ishtirok etish, o'z fikrlarini erkin ifoda etish va jamiyatning taraqqiyotiga hissa qo'shish kabi mas'uliyatlarni ko'rsatadilar.

O'qituvchi va tarbiyachining kommunikatsiya va didaktik ko'nikmalarining ahamiyati. O'qituvchi va tarbiyachi samarali kommunikatsiya va didaktik ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak, chunki bu ularning o'quvchilarga ma'lumotni tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazish, shuningdek, o'quvchilarning fikrlarini tinglash va o'zgaruvchan sharoitga moslashishda yordam beradi. Samarali kommunikatsiya pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning bilim olishdagi qiziqishini oshiradi. O'qituvchi va tarbiyachining didaktik ko'nikmalari, shuningdek, o'quvchilarni motivatsiya qilishda va ularning axloqiy-siyosiy qarashlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'quvchi bilan samarali muloqot va unga kerakli qadriyatlarni asilash pedagogning eng asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Har bir o'quvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, pedagog o'quvchi bilan samarali muloqot o'rnatish orqali uning bilimlarini va qadriyatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Muloqot nafaqat o'quvchi bilan axborot almashish, balki uning shaxsiyatini rivojlantirish, g'oyaviy-siyosiy va axloqiy qarashlarini shakllantirish jarayonidir. Pedagogik muloqot, shuningdek, o'quvchilarga ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni his qilish, o'zining huquq va majburiyatlarini tushunish, shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.[5]

Samarali muloqotning asosiy tamoyillari. Samarali muloqot o'quvchi va pedagog o'rtasidagi do'stona va ishonchli aloqaga asoslanadi. O'quvchi bilan muloqotda asosiy tamoyillardan biri – bu ochiq va samimiy munosabatdir. O'qituvchi o'quvchining fikrini hurmat qilishi, uning so'zlarini tinglashi va muloqotda hech qanday hukm qilmaslikka harakat qilishi kerak. Bunday yondashuv o'quvchining o'zini erkin his qilishiga, o'z fikrlarini to'g'ri va aniq ifodalashga imkon yaratadi. Samarali muloqotda pedagog o'zining nutqini tushunarli va sodda qilish orqali o'quvchini qiziqtirishi va unga kerakli ma'lumotlarni etkazishi zarur.

O'quvchining ehtiyojlarini tushunish va ularni hisobga olish. Samarali muloqot o'quvchining ehtiyojlarini, qiziqishlarini va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olishni talab qiladi. Har bir o'quvchi o'ziga xos tarzda o'rganadi, shuning

uchun pedagog o'quvchining individual ehtiyojlarini tushunib, muloqotga mos yondashishi lozim. Bu o'quvchining axloqiy va g'oyaviy-siyosiy qadriyatlarini to'g'ri shakllantirishda, uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Pedagog, o'quvchining qobiliyatlariga moslashtirilgan ta'lim uslublarini qo'llash orqali, unga qiziqarli va ma'naviy jihatdan foydali bilimlar berishi mumkin.

O'quvchi bilan samarali muloqotda uning axloqiy va g'oyaviy-siyosiy qadriyatlarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega. Pedagog o'quvchiga halollik, adolat, mas'uliyat, mehr-muhabbat, vatanparvarlik kabi qadriyatlarni o'rgatish orqali uning shaxsiyatini to'g'ri yo'naltiradi. O'quvchi uchun ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarning ahamiyatini tushuntirish, uning o'zining mas'uliyatini his qilishiga yordam beradi. O'quvchilar uchun bu qadriyatlar, nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatni his qilishiga ham yordam beradi. Pedagog o'quvchiga bu qadriyatlarni o'rnak bo'lib ko'rsatishi, shuningdek, tarbiyaviy faoliyatda turli usullardan foydalanishi kerak.

O'quvchi bilan samarali muloqotda uning fikrini tinglash va unga erkin fikr bildirish imkonini berish juda muhimdir. Pedagog o'quvchining fikrlarini hurmat qilgan holda, uning so'zlariga javob qaytarish va ularning muloqot jarayonida faol ishtirok etishiga sharoit yaratishi kerak. O'quvchiga o'z fikrini erkin ifoda etish imkoniyati uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va uning muloqotga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Bu jarayonda pedagog o'quvchining g'oyaviy va axloqiy jihatdan to'g'ri fikrlarni rivojlantirishiga yordam beradi.

Samarali muloqot orqali pedagog o'quvchining ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatini rivojlantirishi kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchiga jamiyatda to'g'ri va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Pedagog o'quvchiga jamiyatdagi o'zgarishlarga qanday ta'sir qilish, o'zining huquq va majburiyatlarini qanday anglash kerakligini o'rgatadi. O'quvchilar uchun mas'uliyatli munosabatlarni o'rgatish, ularning ijtimoiy faolligini oshiradi va ularga jamiyatda o'z o'rnini topishda yordam beradi. Pedagoglar bu jarayonni o'quvchilarga o'z misollari, tajribalari va maslahatlari orqali amalga oshiradilar.

O'quvchi bilan samarali muloqotda, uning fikrlarini tinglab, o'zaro konstruktiv muhokama qilish muhimdir. Pedagog o'quvchiga so'rovlar berish, fikrini qabul qilish va javob qaytarish orqali muloqotni faol tarzda olib borishi kerak. Bu jarayonda pedagog o'quvchining fikrini o'z vaqtida va to'g'ri baholashi zarur. Konstruktiv muhokama o'quvchining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi, ularning qarorlar qabul qilishdagi ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi va o'quvchilarga axloqiy va siyosiy jihatdan to'g'ri yo'lni ko'rsatadi.

Samarali muloqot orqali pedagog o'quvchiga o'z-o'zini rivojlantirishni o'rgatishi kerak. Bu jarayonda pedagog o'quvchiga o'z maqsadlariga erishish uchun qanday qilib qat'iyatli va o'zini boshqarish orqali muvaffaqiyatga erishish mumkinligini tushuntiradi. O'quvchilarga o'z qobiliyatlarini rivojlantirish, o'zgarishlarga moslashish va ularning shaxsiy o'sishiga yordam berish, pedagogning asosiy vazifalaridan biridir. O'quvchining o'z-o'zini rivojlantirishi, uning shaxsiyatini yaxshilash, axloqiy qadriyatlarni singdirish va ularni kelajakda jamiyatda muvaffaqiyatli shaxslar bo'lishiga yordam beradi.

O'quvchi bilan samarali muloqotda pedagog o'quvchiga o'rnak bo'lish orqali uning axloqiy va g'oyaviy-siyosiy qarashlarini shakllantiradi. O'qituvchi o'quvchiga o'zining xatti-harakatlari, so'zlari va qarorlari orqali haqiqatni, adolatni, mas'uliyatni va boshqa muhim qadriyatlarni ko'rsatishi kerak. O'quvchi o'qituvchini o'zining ma'naviy ustunligi sifatida ko'radi va uning qadriyatlarini o'zlashtiradi.

1.3 G'oyaviy-siyosiy tarbiyaning ta'lim-tarbiya jarayonida o'rganilishi

Ta'lim va tarbiya har ikki soha bo'lib, ular bir-biriga uzviy bog'langan va o'zaro chambarchas aloqada bo'lgan jarayonlardir. Ta'lim nafaqat bilim berishni, balki shaxsiyatni shakllantirishni, uning axloqiy va g'oyaviy-siyosiy qarashlarini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Tarbiya esa, asosan, axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy mas'uliyatli shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan jarayondir. Ularning

o‘zaro aloqasi, bir tomondan, ta’limning mazmunini yaxshilash, boshqa tomondan esa, tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega

Ta’lim va tarbiya bir-birini to‘ldiradi va birgalikda o‘quvchining shaxsiyatini shakllantiradi. Ta’lim jarayoni o‘quvchiga bilimlar, ko‘nikmalar va malakalarni beradi, lekin bu bilimlarning aksariyati tarbiyaviy yondashuvlar orqali mustahkamlanadi. Tarbiya jarayoni o‘quvchilarga nafaqat ijtimoiy mas’uliyatni his qilish, balki axloqiy qadriyatlarni o‘rganish va amalda qo‘llash imkonini beradi. O‘qituvchi va tarbiyachi o‘quvchining axloqiy va ijtimoiy mas’uliyatini oshirish, uni o‘zining huquq va majburiyatlarini tushunishga undashda o‘zaro aloqali tarzda ishlaydilar. O‘qituvchining bilim taqdim etish usullari, tarbiyaviy yondashuvlar bilan uyg‘unlashganda o‘quvchining shaxsiyatini to‘g‘ri yo‘nalishda rivojlantiradi.

Ta’limning asosiy maqsadi – o‘quvchini ilmiy bilimlar bilan ta’minlash, uning dunyoqarashini kengaytirish va bilim olishdagi qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Tarbiya esa o‘quvchini ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, uning jamiyatdagi faoliyatiga va shaxs sifatida rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Ta’lim va tarbiyaning asosiy vazifasi – o‘quvchini nafaqat bilimli, balki axloqiy va ma’naviy jihatdan yetuk shaxs sifatida tarbiyalashdir. Bu ikki jarayonning o‘zaro uyg‘unligi, o‘quvchining hayotiy maqsadlariga erishishida muhim ahamiyatga ega bo‘ladi.[6]

Ta’lim jamiyatdagi rivojlanishning asosiy omillaridan biri sifatida, odamlarni o‘zgaruvchan ijtimoiy sharoitlarga moslashtirishni, yangi bilimlarni o‘rgatishni va kelajakdagi jamiyat qurilishiga tayyorlashni maqsad qiladi. Tarbiya esa, bu bilimlarni axloqiy va ma’naviy jihatdan boyitadi, o‘quvchilarni ijtimoiy va axloqiy fazilatlar bilan ta’minlaydi. Tarbiya yordamida o‘quvchi jamiyatda faollik ko‘rsatib, uning rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Shunday qilib, ta’lim va tarbiya o‘zaro uyg‘unlashgan holda, jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni va taraqqiyotni ta’minlashga yordam beradi.

Ta’lim va tarbiyaga oid metodlar o‘quvchilarni bilim va ko‘nikmalar bilan ta’minlashda hamda ularning axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda bir-birini to‘ldiradi. Ta’limda ishlatiladigan metodlar o‘quvchining intellektual rivojlanishiga

qaratilgan bo'lsa, tarbiya metodlari esa uning axloqiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishini maqsad qiladi. Bunday metodik yondashuvlarning uyg'unlashuvi o'quvchi shaxsiyatining har tomonlama rivojlanishiga, uning ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi. Misol uchun, muhokama qilish, guruhda ishlash, ijodiy va amaliy mashg'ulotlar kabi metodlar o'quvchini nafaqat bilim bilan ta'minlash, balki uning axloqiy qarashlarini ham shakllantiradi.

Ta'lim va tarbiya birgalikda o'quvchining shaxsiyatini rivojlantiradi. Ta'lim jarayonida o'quvchilar ilmiy bilimlar, texnik ko'nikmalar va ijtimoiy faoliyatni o'rganadilar, bu ularning intellektual salohiyatini oshiradi. Tarbiya esa, bu bilimlarni axloqiy va ma'naviy qadriyatlar bilan boyitadi, o'quvchiga o'z-o'zini anglash va jamiyatga xizmat qilish mas'uliyatini tushuntiradi. O'quvchi shaxs sifatida jamiyatda faol, mas'uliyatli va axloqiy jihatdan yetuk bo'lib shakllanadi. Bu jarayonlarda ta'lim va tarbiyaning o'zaro aloqasi o'quvchining ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishini ta'minlaydi.

Ta'lim va tarbiya jarayonlari doimo o'zgarib borayotgan jamiyat sharoitlariga moslashadi. O'quvchilarga ta'lim berishning yangi usullari, axborot texnologiyalari va metodikalar yordamida amalga oshiriladi, bu esa ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Tarbiya jarayonida esa, o'quvchiga o'z axloqiy qadriyatlarini yangi sharoitlarda to'g'ri qo'llashni o'rgatish zarur. Shuningdek, pedagoglar zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda, o'quvchilarga har xil ijtimoiy va axloqiy masalalarda to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rgatishadi. Shunday qilib, ta'lim va tarbiya bir-birini to'ldirib, o'quvchining har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ta'lim va tarbiyaning o'zaro aloqasi o'quvchilarning hayotidagi amaliy natijalarga ta'sir qiladi. Ta'lim orqali o'quvchi yangi bilimlar va ko'nikmalarni egallaydi, tarbiya esa uning axloqiy va ma'naviy qarashlarini shakllantiradi. Bu ikki jarayonning uyg'unligi o'quvchining ijtimoiy faolligini oshiradi, uning hayotdagi muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi. Masalan, axloqiy qadriyatlarni o'rgatish va ularni amalda qo'llash orqali o'quvchi jamiyatda mas'uliyatli va faol fuqaroga

aylanadi. Ta'lim va tarbiya o'zaro bog'liq bo'lib, o'quvchining rivojlanishiga yordam beradi va uni kelajakda jamiyatning yetuk fuqarosi sifatida tayyorlaydi.

G'oyaviy-siyosiy ta'lim tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismi bo'lib, u yosh avlodning jamiyatda faol, mas'uliyatli, ma'naviy yetuk va ijtimoiy jihatdan faolligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. G'oyaviy-siyosiy ta'lim o'quvchilarga nafaqat bilimlar, balki ijtimoiy, axloqiy va g'oyaviy mas'uliyatni ham o'rgatadi. Bu jarayon yoshlarni siyosiy va ijtimoiy qadriyatlar bilan tanishtirish, ularda milliy va global miqyosda to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rgatish, ularning mas'uliyatini his qilishini rivojlantirishga xizmat qiladi. G'oyaviy-siyosiy ta'lim tarbiyaviy jarayonda o'quvchilarning shaxsiy qarashlarini shakllantiradi, ularning ijtimoiy faolligini oshiradi va kelajakdagi jamiyatdagi o'rnini to'g'ri aniqlashlariga yordam beradi.[7]

G'oyaviy-siyosiy ta'limning asosiy maqsadi yoshlarni jamiyatda faol, ma'naviy yetuk va ijtimoiy mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalashdir. Bu jarayonda o'quvchilarni nafaqat siyosiy bilimlar bilan ta'minlash, balki ularga axloqiy qadriyatlarni singdirish, to'g'ri siyosiy qarorlar qabul qilishni o'rgatish zarur. G'oyaviy-siyosiy ta'lim orqali o'quvchilar jamiyatdagi siyosiy va iqtisodiy jarayonlarni tushunishadi, ularning o'z huquq va majburiyatlarini anglashadi, shuningdek, to'g'ri va adolatli qarorlar qabul qilishda ishtirok etadilar. Bu ta'limning maqsadi yoshlarni nafaqat ilmiy jihatdan, balki ijtimoiy va axloqiy jihatdan ham yetuk shaxslar sifatida tarbiyalashdir.

G'oyaviy-siyosiy ta'lim tarbiyaviy jarayonning markaziy qismi bo'lib, u o'quvchilarning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy shakllanishiga bevosita ta'sir qiladi. Ta'lim orqali o'quvchilarga g'oyaviy-siyosiy qarashlar, davlat va jamiyatga bo'lgan mas'uliyat, inson huquqlari, adolat va tenglik kabi qadriyatlar o'rgatiladi. Bu, o'z navbatida, ularning shaxsiyatini shakllantirish, ijtimoiy faoliyatda mas'uliyatli bo'lishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. G'oyaviy-siyosiy ta'lim tarbiyaviy jarayonni yanada samarali va kompleks tashkil etishga yordam beradi, o'quvchilarni jahon va milliy siyosiy, iqtisodiy, madaniy jarayonlarga mos ravishda tarbiyalashga imkon yaratadi.

G'oyaviy-siyosiy ta'lim jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyotning asosi bo'lib, yoshlarni o'zaro hurmat, ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik huquqlari haqida to'g'ri tushunchalar bilan ta'minlaydi. G'oyaviy-siyosiy ta'lim orqali o'quvchilarni zamonaviy jamiyatda faollikka chaqirish, ularni siyosiy jarayonlarga jalb qilish, ijtimoiy muammolarni hal etishda faol ishtirok etishlarini ta'minlash mumkin. Ta'lim jarayonida yoshlar o'zining jamiyatdagi o'rnini, davlat va xalq oldidagi mas'uliyatini anglab etadilar, shuningdek, jahon siyosati, iqtisodiyoti va madaniyatidagi muhim jarayonlarni tushunib, o'z fikrlarini erkin ifodalashga o'rganadilar.

G'oyaviy-siyosiy ta'limning yana bir muhim jihati – bu uning o'quvchilarning axloqiy qarashlarini shakllantirishga qo'shadigan hissasi. Ta'limda siyosiy nazariyalar, davlat tuzilmalari, huquq tizimlari o'rganilishi bilan birga, axloqiy va g'oyaviy qadriyatlar ham o'rgatiladi. O'quvchilar siyosiy jarayonlarni o'rganar ekan, ularning shaxsiy fazilatlarini, mas'uliyat, adolat, vatanparvarlik, hurmat kabi qadriyatlar mustahkamlanadi. Shuningdek, g'oyaviy-siyosiy ta'lim o'quvchilarga demokratiya, inson huquqlari va boshqalarga nisbatan tenglik kabi asosiy axloqiy tamoyillarni o'rgatadi, bu esa ularning ijtimoiy faolligini va jamiyatga bo'lgan mas'uliyatini oshiradi.

G'oyaviy-siyosiy ta'lim o'quvchining ijtimoiy faolligini, siyosiy ongini va axloqiy qarashlarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. O'quvchilarni siyosiy tizimlar, davlatning vazifalari, inson huquqlari va erkinliklari bilan tanishtirish, ularni kelajakda jamiyatda faol fuqarolar bo'lib o'sishlariga yordam beradi. G'oyaviy-siyosiy ta'lim jarayonida o'quvchilarga siyosiy jarayonlarda ishtirok etish, o'z fikrlarini bildirish, mustaqil qarorlar qabul qilish va o'z mas'uliyatlarini his qilish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyati yaratiladi.

G'oyaviy-siyosiy ta'limning ahamiyati nafaqat milliy, balki global miqyosda ham seziladi. Hozirgi kunda global siyosiy, iqtisodiy va ekologik muammolar o'quvchilarni yanada kengroq g'oyaviy-siyosiy tafakkurga ega bo'lishga undaydi. Global miqyosda ijtimoiy adolat, inson huquqlari, atrof-muhitni muhofaza qilish kabi masalalar bo'yicha g'oyaviy-siyosiy ta'lim orqali o'quvchilarga jahondagi

muhim masalalar haqida ma'lumot berish, ularni global mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalash zarur. Bu orqali o'quvchilar o'zaro hurmat, barqaror rivojlanish va tinchlikni ta'minlashda faol ishtirok etishlarini anglab yetadilar.

G'oyaviy-siyosiy ta'lim, shuningdek, yoshlarning kelajakdagi muvaffaqiyatiga ham bevosita ta'sir qiladi. O'quvchilarni siyosiy bilimlar, ijtimoiy mas'uliyat va axloqiy qadriyatlar bilan ta'minlash, ularni jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi. G'oyaviy-siyosiy ta'lim orqali o'quvchilar nafaqat o'z shaxsiy manfaatlarini, balki jamiyatning umumiy manfaatlarini ham anglashadi. Ular siyosiy va ijtimoiy jarayonlarga faollik bilan jalb qilinib, o'zlarining shaxsiy va ijtimoiy kelajaklarini shakllantiradilar.

G'oyaviy-siyosiy tarbiya o'quvchilarga nafaqat siyosiy bilimlar, balki axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatlarni ham o'rgatishni maqsad qilgan jarayon bo'lib, zamonaviy pedagogik texnologiyalar ushbu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini yanada samarali va interfaol qilishga yordam beradi. G'oyaviy-siyosiy tarbiya sohasida bu texnologiyalar, o'quvchilarga siyosiy, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'rgatishning yangi va innovatsion usullarini taklif etadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali o'quvchilar faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki ularni amaliyotda qo'llash va hayotga tadbiiq etishni o'rganadilar. Bu texnologiyalar g'oyaviy-siyosiy tarbiya jarayonini ilg'or metodikalar bilan boyitadi va o'quvchilarning siyosiy, axloqiy va ma'naviy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, avvalo, ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarning qiziqishini uyg'otish va ularning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishini ta'minlashga qaratilgan. G'oyaviy-siyosiy tarbiya o'rgatishda bu texnologiyalar o'quvchilarga siyosiy qarashlar va axloqiy tamoyillarni yengil va samarali tarzda o'rgatish imkonini beradi. Interfaol metodlar, masalan, muhokama, simulyatsiya, rolli o'yinlar va boshqa o'quvchilarning faol ishtirokini talab qiluvchi metodlar yordamida o'quvchilar o'z bilimlarini amalda qo'llashni o'rganadilar. Bu metodlar g'oyaviy-siyosiy tarbiyani o'rgatishda o'quvchilarning fikrlash va muammolarni hal etish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quvchilarga siyosiy bilimlarni nafaqat darsliklardan, balki interaktiv mashg'ulotlar, video va audio materiallar, onlayn resurslar orqali ham etkazish mumkin. Misol uchun, onlayn platformalarda siyosiy mavzularda munozara qilish, xalqaro siyosatni o'rganish, yoki milliy va xalqaro qonunchilikni tahlil qilish orqali o'quvchilar siyosiy tafakkurlarini kengaytiradilar. Shuningdek, simulyatsiya va rolli o'yinlar yordamida o'quvchilar siyosiy jarayonlarni, masalan, saylovlarni, hukumat tashkilotlarining ishlashini yoki xalqaro muzokaralarni simulyatsiya qilish orqali amaliy tajriba orttiradilar. Bu metodlar ularning siyosiy bilimlarini mustahkamlash va ularni siyosiy jarayonlarga faol jalb etishga yordam beradi.

G'oyaviy-siyosiy tarbiyani o'rgatishda axloqiy va g'oyaviy qadriyatlarni samarali yetkazish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar muhim rol o'ynaydi. Masalan, o'quvchilarga jamiyatdagi adolat, tenglik, inson huquqlari va demokratiya kabi qadriyatlarni o'rgatishda videodarslar, interaktiv o'yinlar va vaziyat tahlillari samarali usullar hisoblanadi. Bu metodlar orqali o'quvchilar, real hayotdagi vaziyatlarga asoslanib, o'z qarashlarini shakllantiradilar, amaliyotda g'oyaviy va axloqiy tamoyillarni qo'llashni o'rganadilar. Zamonaviy texnologiyalar o'quvchilarga o'zlarining axloqiy qarashlarini shakllantirishda va jamiyatdagi o'z o'rnini anglashda yordam beradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarni ta'lim jarayoniga faol jalb qilishni ta'minlaydi. G'oyaviy-siyosiy tarbiyani o'rgatishda bu texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifodalashlariga, muammolarni hal etish va qarorlar qabul qilishda ishtirok etishlariga imkon yaratadi. O'quvchilarga o'zlarining g'oyaviy-siyosiy qarashlarini muhokama qilish, bahslashish, dars davomida faol ishtirok etish imkoniyatini yaratish orqali ta'lim jarayoni yanada interfaol va samarali bo'ladi. Bu esa o'quvchilarning siyosiy masalalarga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni o'qishga yanada motivatsiya qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida o'qituvchi har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga mos tarzda ta'lim bera oladi.

O'quvchilarning turli siyosiy qarashlar, axloqiy tamoyillar va fikrlash uslublarini hisobga olish, ta'lim jarayonini har bir o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga moslashtirish imkonini beradi. Masalan, onlayn darslar, individual izlanishlar va elektron resurslar orqali o'quvchilar o'z shaxsiy qiziqishlariga ko'ra siyosiy mavzularni chuqurroq o'rganishlari mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda onlayn platformalar va e-learning tizimlari muhim ahamiyatga ega. Onlayn platformalar orqali o'quvchilar siyosiy va axloqiy mavzularda online kurslarga qatnashish, muloqotlar o'tkazish, o'z fikrlarini bildirish va turli davlatlar va madaniyatlar o'rtasida muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarga global miqyosda siyosiy va axloqiy masalalarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Bob yuzasidan qisqacha xulosa

O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda guruh ishlari, ijtimoiy xizmatlar va ko'plab boshqa amaliy metodlar orqali nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyatda o'zaro hurmat, hamjihatlik va mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Axloqiy tarbiya jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun, o'qituvchilar va tarbiyachilar o'z faoliyatlarini hamjihatlikda va izchil olib borishlari zarur.

Shunday qilib, axloqiy tarbiya nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatda sog'lom, adolatli va mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashga xizmat qiladi. O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni butun jamiyatning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

II BOB TARBIYAVIY JARAYONDA AXLOQIY TARBIYANING O'RNI

2.1 Axloqiy tarbiya tushunchasi va uning ahamiyati

Axloqiy tarbiya, odamlarning to'g'ri va noxush, axloqiy jihatdan ma'qul yoki noto'g'ri harakatlarni farqlay olish qobiliyatini shakllantirish, ularga ijtimoiy me'yorlar, qadriyatlar va jamiyatda o'z o'rnini topish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatish jarayonidir. Axloqiy tarbiya jamiyatning ma'naviy asoslari, uning etika va axloqiy qadriyatlariga tayangan holda shakllanadi. Ushbu jarayon orqali insonni axloqiy jihatdan yuksak fazilatlar, mas'uliyat, halollik, adolat va boshqalar kabi qadriyatlar asosida tarbiyalashga erishiladi.

Axloqiy tarbiya nafaqat jamiyatdagi ijtimoiy me'yorlarga mos kelish, balki har bir shaxsni ichki rivojlanish, o'zini anglash va ma'naviy rivojlanishga erishish yo'lida yordam beradi. U shaxsning o'z hayotini axloqiy va madaniy tamoyillar asosida tartibga solish, boshqalar bilan o'zaro aloqalarni to'g'ri yo'naltirishga yordam beradi. Axloqiy tarbiya jarayoni shaxsni o'zgarishga, yangi bilimlarni o'rganishga va jamiyatda foydali, mas'uliyatli fuqarolar sifatida yashashga undaydi.

Axloqiy tarbiyaning shaxsiy rivojlanishga ta'siri katta. Birinchi navbatda, axloqiy tarbiya shaxsni o'zining ichki dunyosini anglashga va shu orqali o'z hayotining maqsadlari haqida aniq tasavvurga ega bo'lishiga yordam beradi. Bu jarayon o'zining to'g'ri va noto'g'ri yo'nalishlarini, axloqiy mezonlarini va qarorlar qabul qilishda asos bo'ladigan tamoyillarini shakllantirishga olib keladi. Shaxs, o'zini anglab, axloqiy qadriyatlarni o'ziga xos tarzda qabul qilishi, uning o'zini ifodalash shaklini o'zgartiradi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi.[8]

Axloqiy tarbiya shaxsni faqat jamiyatga moslashtiribgina qolmay, uning o'z rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, halollik, adolat, hamjihatlik kabi axloqiy qadriyatlarni o'rganish, shaxsni to'g'ri yo'naltirishga yordam beradi va unga jamiyatda salbiy ijtimoiy holatlarni yengib o'tish imkonini beradi. Axloqiy tarbiya shaxsning boshqalar bilan o'zaro munosabatlarini yaxshilaydi, uning

ijtimoiy mas'uliyatni his etishini kuchaytiradi va muammolarni hal qilishda samimiy va adolatli yondashuvni rivojlantiradi.

Shaxsning ijtimoiy muvaffaqiyati va o'zini o'zi anglash darajasi ko'pincha uning axloqiy tarbiyasiga bog'liq bo'ladi. Aksariyat hollarda axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirgan shaxslar jamiyatda yuqori hurmatga sazovor bo'ladi, ular ijtimoiy muhitga integratsiya qilishda qiyinchiliklarga duch kelmaydi. Bunday shaxslar, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga hissa qo'shadi va jamiyatdagi axloqiy muammolarni hal qilishda faollik ko'rsatadilar.

Axloqiy tarbiya nafaqat shaxsni mustahkam axloqiy me'yorlarga asoslab, balki uning ma'naviy va intellektual rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. U shaxsni ongli va ijtimoiy mas'uliyatni his etadigan, boshqalar bilan uyg'un aloqalar o'rnatishga intiladigan shaxs sifatida shakllantiradi. Bu jarayon o'quvchilarning jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lishi va o'zlarini ijtimoiy jihatdan to'g'ri ko'rsatishiga imkon yaratadi. Shunday qilib, axloqiy tarbiya shaxsning to'laqonli va barqaror rivojlanishiga muhim hissa qo'shadi.

Axloqiy qadriyatlar insonning to'g'ri va xolis harakatlarini shakllantiradi. Ular jamiyatda ijtimoiy tartibni, barqarorlikni va odamlar o'rtasida hurmatni ta'minlashga xizmat qiladi. Har bir axloqiy qadriyat o'ziga xos ravishda shaxsiy va jamiyatdagi munosabatlarni boshqaradi. Quyidagi qadriyatlar ko'p hollarda tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismi bo'lib, ularni o'rgatish yoshlarning ijtimoiy va axloqiy jihatdan yuksalishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Adolat – Adolat, har bir kishiga uning mehnati, huquqi va ehtiyojlariga mos ravishda munosabatda bo'lishni anglatadi. Bu qadriyat jamiyatda tenglikni, huquqiy va ijtimoiy adolatni ta'minlashga yordam beradi. Adolatli bo'lish, barcha insonlar uchun bir xil va teng sharoitlar yaratishni nazarda tutadi. Jamiyatdagi adolat prinsipi orqali, har bir shaxsning huquqlari himoya qilinadi va hech kimning haq-huquqlari buzilmaydi. O'quvchilarni adolatni qadrlashga o'rgatish, ularni ijtimoiy to'g'rilikni, tenglikni va haqiqatni qadrlashga undaydi.

Halollik – Halollik, insonning o'z so'zida va ishlarida samimiy va to'g'ri bo'lishidir. Bu qadriyat, insonni yalan gapirishdan, aldovdan va soxtalikdan

saqlaydi. Halol bo'lish, shaxsga o'zini hurmat qilish va boshqalar tomonidan hurmatga sazovor bo'lish imkonini yaratadi. Halollikning jamiyatdagi o'rni juda katta, chunki u barqaror va ishonchli munosabatlarni yaratadi. Shaxsning hayotidagi halollik qadriyatini o'rganish, uning hayotiga samimiylilik, ochiqlik va ishonchli munosabatlarni olib keladi.

Mas'uliyat – Mas'uliyat, o'z harakatlari, qarorlari va natijalariga javobgarlikni anglashni anglatadi. Mas'uliyatli shaxs o'z ishlarining oqibatlarini to'g'ri baholay oladi va o'z harakatlariga to'g'ri javob beradi. Bu qadriyat shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi va jamiyatga foyda keltiradi. O'quvchilarda mas'uliyatni tarbiyalash, ularni ijtimoiy va axloqiy jihatdan to'g'ri qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Shaxs o'z vaqtini, kuchini va energiyasini to'g'ri taqsimlashni bilishi kerak, va bu esa uning shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi.

Hamjihatlik – Hamjihatlik, birgalikda ishlash va umumiy maqsadga erishish uchun bir-birini qo'llab-quvvatlashdir. Bu qadriyat, jamiyatda do'stlik, birdamlik va hamkorlikni rivojlantiradi. Hamjihatlik, ijtimoiy birlikni kuchaytiradi va jamiyatda barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. O'quvchilarga hamjihatlikni o'rgatish, ularni jamiyatda bir-birini tushunishga, yordam berishga va o'zaro hurmat qilishga undaydi. Bu qadriyat, yoshlarni hamkorlikda ishlashga, jamoaviy ishlarni amalga oshirishga va umumiy yutuqlarga erishishga tayyorlaydi.

Axloqiy qadriyatlar, odamlarning ijtimoiy, shaxsiy va ma'naviy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Adolat, halollik, mas'uliyat va hamjihatlik kabi tushunchalar yoshlarni nafaqat jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lishiga, balki ular bilan munosabatlarda o'zaro hurmat va o'zgarishga olib keladi. Bu qadriyatlar jamiyatda barqarorlikni saqlash, ijtimoiy muammolarni hal qilish va odamlar o'rtasida tinchlikni ta'minlash uchun zarur. Bunday qadriyatlarni o'rganish, yosh avlodni axloqiy jihatdan yetuk, mas'uliyatli va ijtimoiy faollikka tayyor fuqarolar sifatida tarbiyalaydi.[9]

Yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalashning ijtimoiy ahamiyati - Yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash jamiyatning kelajakda ijtimoiy barqarorligini va rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Insonlar

o'rtasidagi to'g'ri munosabatlarni, hamjihatlikni, bir-birini hurmat qilishni shakllantirish uchun axloqiy qadriyatlar zarur. Yoshlar bu qadriyatlarni o'zlashtirgan holda, jamiyatda o'z o'rnini topib, ijtimoiy mas'uliyatni his etib, barqaror jamiyatni yaratishga hissa qo'shadilar.

Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash - Yoshlarni axloqiy tarbiya orqali tarbiyalash, jamiyatda barqarorlikni saqlash uchun juda muhim. Axloqiy qadriyatlar, masalan, adolat, halollik va mas'uliyat, jamiyatda boshqalar bilan to'g'ri munosabatlar o'rnatishni o'rgatadi. Yoshlar, axloqiy prinsiplarni o'zlashtirganda, o'zaro hurmat, sabr-toqat va tenglikni qadrlashadi, bu esa ijtimoiy muammolarning oldini olishga yordam beradi. Adolatli va mas'uliyatli yoshlar jamiyatda ijtimoiy nizolarni kamaytiradi va umumiy barqarorlikni ta'minlashga hissa qo'shadi.

Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish - Axloqiy tarbiya yoshlarni ijtimoiy mas'uliyatni his etishga o'rgatadi. Mas'uliyatli yoshlar o'z harakatlari uchun javobgarlikni o'z zimmlariga olishadi va jamiyatda o'zgarishlarni yaratishga intilishadi. Ular o'z qarorlarini to'g'ri qabul qilish, boshqalar huquqlarini hurmat qilish, yomon odatlardan saqlanishni bilishadi. Shu bilan birga, yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash, ularni o'zlarining ijtimoiy ahamiyatini anglashga va o'zlarining faoliyatlarini jamiyat manfaatlariga qaratishga undaydi.

Ijtimoiy integratsiya va birdamlikni mustahkamlash - Yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash, jamiyatda integratsiya va birdamlikni rivojlantiradi. Axloqiy qadriyatlar, ayniqsa hamjihatlik, yoshlarni birgalikda ishlashga, boshqalar bilan muammolarni hal qilishda hamkorlik qilishga o'rgatadi. Jamiyatda birdamlikni ta'minlash, bir-birini qo'llab-quvvatlash, etnik, diniy va madaniy farqlarga qaramay, jamiyatni birlashtiradi. Bunday tarzda tarbiyalangan yoshlar jamiyatda turli ijtimoiy guruhlar o'rtasida do'stona munosabatlarni mustahkamlaydi va jamiyatda tinchlikni saqlashga hissa qo'shadi.

Yoshlarni mehnatga tayyorlash va jamiyatga foyda keltirish - Axloqiy tarbiya yoshlarni faqat jamiyatda axloqiy jihatdan to'g'ri munosabatlar o'rnatishga emas, balki ularni mehnat faoliyatiga ham tayyorlaydi. Mehnatga nisbatan

mas'uliyatli yondashuv, halollik va adolatni qadrlash, o'z ishini samarali va ehtiyotkorlik bilan bajarishni anglatadi. Yoshlar bu qadriyatlarni o'zlashtirganda, ular jamiyatga foyda keltirishga, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyor bo'ladilar. Mehnatning ahamiyatini tushunadigan va jamiyat manfaatlarini birinchi o'rinda tutadigan yoshlar ijtimoiy tizimga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Yoshlarni jamiyatga moslashtirish - Axloqiy tarbiya yoshlarni jamiyatning me'yorlariga moslashtiradi. Axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirgan yoshlar jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan xulq-atvor qoidalarini bilishadi. Ular ijtimoiy aloqalarga faol kirishib, jamiyatda o'zlarining o'rnini to'liq tushunadilar. Shu bilan birga, axloqiy tarbiya yoshlarni o'zining ijtimoiy rollarini anglashga yordam beradi, ular o'zlarining huquqlari va majburiyatlarini yaxshi tushunadilar. Bu yoshlarni ijtimoiy muhitga moslashtiradi va ular jamiyatda barqaror faoliyat yurita olishadi.

Yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash jamiyatda barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va jamiyatda birdamlikni rivojlantirish uchun zarurdir. Axloqiy qadriyatlar yoshlarni faqat shaxsiy ravishda emas, balki jamiyatning umummadaniy va iqtisodiy tizimlarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi. Ular jamiyatda o'zlarining haq-huquqlarini, majburiyatlarini va ijtimoiy vazifalarini anglab, bir-biriga yordam berish orqali, ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lishadi. Shunday qilib, yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash jamiyatning kelajakdagi rivojlanishi uchun juda muhimdir.

2.2 Axloqiy tarbiyaning shakllanishi va rivojlanish jarayoni

Axloqiy ta'lim va tarbiya o'rtasidagi bog'liqlik jamiyatda yaxshi insonlar va mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalash jarayonida muhim o'rin tutadi. Bu ikki tushuncha bir-birini to'ldiradi va yoshlarni axloqiy qadriyatlar asosida rivojlantirishga xizmat qiladi. Axloqiy ta'lim ma'lum bilimlar va ko'nikmalarni shakllantirishni nazarda tutadi, axloqiy tarbiya esa shaxsning xulq-atvorini va ijtimoiy aloqalarini o'zgartirishga qaratilgan jarayon hisoblanadi. Ular o'rtasidagi

o‘zaro aloqani anglash yoshlarni axloqiy jihatdan to‘g‘ri tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Axloqiy ta’limning ahamiyati - Axloqiy ta’lim, o‘quvchilarga axloqiy bilimlar va ko‘nikmalarni berishga qaratilgan. Bu ta’lim jarayoni orqali o‘quvchilarga to‘g‘ri xulq-atvor, halollik, adolat, mas’uliyat va boshqa axloqiy qadriyatlar o‘rgatiladi. Axloqiy ta’lim shaxsni nafaqat axloqiy jihatdan yuksaltirishga, balki uni o‘z hayotidagi qarorlar va harakatlarda to‘g‘ri yo‘lni tanlashga ham yordam beradi. Axloqiy ta’lim nafaqat ma’naviy rivojlanishni, balki jamiyatda o‘z o‘rnini topish uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy ko‘nikmalarni ham shakllantiradi. Bu, shuningdek, yoshlarni nafaqat bilimli, balki ijtimoiy mas’uliyatli va etika nuqtai nazaridan ongli fuqarolar sifatida tarbiyalashga yordam beradi.

Axloqiy tarbiya va uning jamiyatdagi o‘rni - Axloqiy tarbiya, o‘quvchilarning ijtimoiy hayotdagi xulq-atvorini, ular o‘rtasidagi munosabatlarni va jamiyatdagi o‘z o‘rnini anglashni shakllantiradi. Axloqiy tarbiya nafaqat individual ma’naviy yuksalishga yordam beradi, balki jamiyatdagi ijtimoiy birlik va birdamlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu jarayon, yoshlarni do‘stlik, hamkorlik, halollik, adolat va boshqa axloqiy tamoyillar asosida tarbiyalashga qaratilgan. Shaxsning axloqiy tarbiyasi nafaqat uning ijtimoiy muhitda moslashishiga yordam beradi, balki uning jamiyatdagi ijtimoiy muammolarga nisbatan to‘g‘ri yondashuvini shakllantiradi.

Axloqiy ta’lim va tarbiyaning o‘zaro to‘ldirishi - Axloqiy ta’lim va tarbiya o‘rtasidagi bog‘liqlik shundaki, ta’lim jarayonida o‘quvchilarga axloqiy bilimlar beriladi, tarbiya esa ularni amaliyotda qo‘llashga yordam beradi. Masalan, axloqiy ta’limda halollik, adolat va mas’uliyat kabi qadriyatlar o‘rgatiladi, axloqiy tarbiya esa bu qadriyatlarni o‘z hayotiga tatbiq etishga yordam beradi. Ta’lim orqali yoshlar axloqiy me’yorlarni tushunib, ularni o‘z xulq-atvorida qo‘llashni o‘rganadilar. Tarbiya esa bu tushunchalarni ular uchun amaliy xatti-harakatlar shaklida mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, axloqiy ta’lim va

tarbiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlik yoshlarni yanada yuksak axloqiy fazilatlarga ega qilish uchun bir-birini to'ldirib boradi.

Ta'lim va tarbiyaning umumiy maqsadlari - Axloqiy ta'lim va tarbiyaning umumiy maqsadi shaxsni to'g'ri, axloqiy va ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli odam sifatida shakllantirishdir. Bu maqsadga erishish uchun axloqiy ta'lim nazariy bilimlar, qadriyatlar va tamoyillarni o'rgatsa, axloqiy tarbiya ularni amalda qo'llashni va shaxsiy xulq-atvorni shakllantirishni nazarda tutadi. Axloqiy ta'lim va tarbiya o'zaro bog'liq holda yoshlarni to'g'ri qarorlar qabul qilish, jamiyatda o'z o'rnini topish va boshqalar bilan hamkorlikda ishlashga o'rgatadi. Shunday qilib, axloqiy ta'lim va tarbiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishda juda katta ahamiyatga ega.[10]

Axloqiy ta'lim va tarbiyaning ijtimoiy rivojlanishga ta'siri - Axloqiy ta'lim va tarbiya jamiyatdagi ijtimoiy rivojlanishga bevosita ta'sir qiladi. Jamiyatda axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirgan yoshlar ijtimoiy mas'uliyatni his etib, jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilishda faollik ko'rsatadilar. Shuningdek, ular jamiyatda bir-biriga yordam berish, adolat va halollikni qadrlashga o'rgatilgan bo'lishadi. Axloqiy ta'lim va tarbiya orqali jamiyatda barqarorlik va birdamlikni saqlashga erishish mumkin. Yoshlar axloqiy va ijtimoiy me'yorlarga asoslangan xulq-atvorni o'rganish orqali jamiyatning kelajagini qurishda faol ishtirok etadilar.

Axloqiy ta'lim va tarbiya o'rtasidagi bog'liqlik jamiyatda axloqiy jihatdan mas'uliyatli, ma'naviy yuksak yoshlarni tarbiyalash uchun juda muhimdir. Ta'lim orqali o'quvchilar axloqiy qadriyatlarni o'rganishadi, tarbiya esa bu qadriyatlarni amaliyotda qo'llashga yordam beradi. Bu jarayonlar o'zaro to'ldiruvchi sifatida yoshlarni ijtimoiy va axloqiy jihatdan rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shunday qilib, axloqiy ta'lim va tarbiya yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida bir-birini qo'llab-quvvatlab, jamiyatning kelajagi uchun mustahkam asos yaratadi.

Shaxsning axloqiy xulq-atvori va uning jamiyatga foydasi - Shaxsning axloqiy xulq-atvori uning jamiyatdagi o'рни va ijtimoiy faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Axloqiy xulq-atvor

shaxsning ichki qadriyatlari, e'tiqodlari, me'yorlari va boshqalar bilan munosabatlarini tartibga solib, ularni jamiyatda to'g'ri va mas'uliyatli harakat qilishga yo'naltiradi. Shaxsning axloqiy xulq-atvori nafaqat uning shaxsiy rivojlanishiga, balki butun jamiyatning barqarorligi va farovonligiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Shaxsning axloqiy xulq-atvori va uning ijtimoiy mas'uliyati - Shaxsning axloqiy xulq-atvori uning ijtimoiy mas'uliyatini anglashiga yordam beradi. Axloqiy tamoyillarga asoslangan xulq-atvor, shaxsni o'z harakatlarining natijalari uchun javobgarlikka chaqiradi. Mas'uliyatli shaxs jamiyatga o'z hissasini qo'shish, boshqalarga yordam berish va muammolarni hal qilishda faol bo'ladi. Axloqiy qadriyatlarni o'zida mujassamlashtirgan shaxs jamiyatda ijtimoiy me'yorlarga mos yashaydi va boshqalar bilan to'g'ri munosabatlar o'rnatadi. Masalan, adolat, halollik va mas'uliyat kabi qadriyatlarni o'zida aks ettirgan inson jamiyatda ijtimoiy tizimning yaxshilanishiga hissa qo'shadi.

Shaxsning axloqiy xulq-atvorining jamiyatdagi barqarorlikka ta'siri - Shaxsning axloqiy xulq-atvori jamiyatda barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Jamiyatda adolat, hamjihatlik va tenglikni qadrllovchi shaxslar ko'paygani sayin, umumiy ijtimoiy muhit barqaror bo'ladi. Bunday shaxslar ijtimoiy muammolarni tinchlik yo'li bilan hal qilishga, boshqalar bilan o'zaro hurmatni saqlashga intiladilar. Shaxsning axloqiy xulq-atvori jamiyatda ijtimoiy me'yorlarga rioya qilishni, urush va zo'ravonlikning oldini olishni ta'minlaydi. Shunday qilib, axloqiy xulq-atvor jamiyatda tinchlikni va ijtimoiy barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Shaxsning axloqiy xulq-atvori va iqtisodiy rivojlanish - Shaxsning axloqiy xulq-atvori iqtisodiy rivojlanishda ham o'z aksini topadi. Axloqiy tamoyillarga asoslangan ish yuritish, masalan, halollik, to'g'rilik va ishonchlilik iqtisodiy munosabatlarni mustahkamlaydi va ishonchni yaratadi. Iqtisodiy tizimda axloqiy me'yorlarga amal qiluvchi shaxslar o'z mehnatlari orqali ishlab chiqarish, xizmatlar va savdo sohalarida yuqori samaradorlikka erishadilar. Ularning to'g'ri va mas'uliyatli faoliyati iqtisodiyotda barqarorlikni ta'minlaydi va boshqalar uchun

ham foydali natijalar olib keladi. Axloqiy xulq-atvor iqtisodiy aloqalardagi ishonchni kuchaytiradi, bu esa korxonalar va bozorlar o'rtasidagi munosabatlarni barqaror qiladi.

Shaxsning axloqiy xulq-atvorining jamiyatdagi boshqaruv va yuksalishga ta'siri - Shaxsning axloqiy xulq-atvori jamiyatda boshqaruv tizimining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Axloqiy qadriyatlarni qadrllovchi rahbarlar, siyosatchilar va davlat mansabdor shaxslar o'z faoliyatida halollik va adolatni qo'llab-quvvatlashadi. Bu esa jamiyatda ishonchni yaratadi va boshqaruv tizimini samarali qiladi. Jamiyatda shaxsning axloqiy xulq-atvori o'zgarishlarni amalga oshirish va yangi imkoniyatlarni yaratishda muhim rol o'ynaydi. Boshqaruv va rahbarlikning axloqiy tamoyillarga asoslanishi, jamiyatda ijtimoiy islohotlarni amalga oshirishda samara beradi va umumiy rivojlanish uchun sharoit yaratadi.

Shaxsning axloqiy xulq-atvori va shaxsiy farovonlik - Shaxsning axloqiy xulq-atvori uning o'z shaxsiy farovonligini ham oshiradi. To'g'ri va axloqiy xulq-atvorga ega shaxslar o'z ichki xotirjamliklarini saqlaydilar, o'zlarining e'tiqodlariga, qadriyatlariga va ijtimoiy mas'uliyatlariga sodiq qoladilar. Axloqiy tamoyillarni o'rganish va ularga amal qilish, shaxsni ma'naviy va ruhiy rivojlantiradi. Bu esa uning hayotidan qoniqishini oshiradi va jamiyatga bo'lgan mas'uliyatini kuchaytiradi. Shaxsning axloqiy farovonligi uning jamiyatga foydaliligini oshiradi, chunki bunday shaxslar jamiyatda o'zaro hurmatga asoslangan ijtimoiy aloqalar yaratadilar.

Shaxsning axloqiy xulq-atvori uning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatga foydasi uchun juda muhimdir. Axloqiy qadriyatlarni o'zida mujassamlashtirgan shaxslar jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni, iqtisodiy rivojlanishni va boshqaruv tizimini samarali qilishda katta ahamiyatga ega. Shaxsning axloqiy xulq-atvori jamiyatda tinchlikni, ijtimoiy aloqalarni yaxshilashni va me'yorlarga rioya qilishni ta'minlaydi. Shunday qilib, axloqiy xulq-atvor jamiyatda ijtimoiy farovonlikni oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun zarurdir.

Axloqiy me'yorlar, jamiyatda shaxslarning to'g'ri va axloqiy xulq-atvorini belgilaydigan prinsiplardir. Bu me'yorlar, odamlarning o'zaro munosabatlarida

adolat, halollik, mas'uliyat, hamjihatlik kabi qadriyatlarni amalga oshirishni ta'minlaydi. Axloqiy me'yorlarni o'rganish orqali shaxs, o'zining ijtimoiy mas'uliyatini anglab, jamiyatda faol va mas'uliyatli fuqaroga aylanadi. Axloqiy me'yorlar nafaqat shaxsning xulq-atvorini shakllantirishga yordam beradi, balki uni jamiyatda to'g'ri yo'l tutishga, boshqalar bilan hurmatga asoslangan munosabatlar o'rnatishga ham yo'naltiradi.

Axloqiy me'yorlar va shaxsning ichki mas'uliyati - Axloqiy me'yorlarni o'rganish, shaxsning ichki mas'uliyatini rivojlantiradi. Mas'uliyatli shaxs o'z harakatlarini faqat o'ziga nisbatan emas, balki jamiyatga ham ta'sir ko'rsatishini anglaydi. Axloqiy me'yorlar, shaxsni o'zining xatti-harakatlarini ko'rib chiqishga, o'z qarorlaridan qanday natijalar kelib chiqishini oldindan tahlil qilishga undaydi. Shaxs axloqiy me'yorlarga amal qilgan holda, har qanday vaziyatda to'g'ri va adolatli yo'lni tanlashni o'rganadi. Mas'uliyat, shaxsni nafaqat o'zining harakatlari uchun, balki jamiyatdagi boshqalarning manfaatlari va huquqlarini hurmat qilishga ham undaydi.

Axloqiy me'yorlar va shaxsning jamiyatdagi roli - Axloqiy me'yorlar, shaxsning jamiyatdagi o'rnini anglashga yordam beradi. Axloqiy qadriyatlarni o'rganish, shaxsni ijtimoiy mas'uliyatli fuqaroga aylantiradi. Shaxs o'zining harakatlari, qarorlari va munosabatlari orqali jamiyatga ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tushunadi. Adolat, halollik va mas'uliyat kabi qadriyatlarni o'rganish, shaxsni jamiyatda o'zining ijtimoiy mas'uliyatini chuqurroq his qilishga undaydi. Bu o'z navbatida shaxsni jamiyatda faol va ijtimoiy jabhada muvaffaqiyatli qilishga yordam beradi. Jamiyatda faol va mas'uliyatli fuqarolar bo'lishi, jamiyatning barqarorligi, iqtisodiy rivojlanishi va ijtimoiy tinchligi uchun zarur.

Axloqiy me'yorlarni o'rganish va shaxsning ijtimoiy faolligi - Axloqiy me'yorlarni o'rganish orqali shaxs ijtimoiy faol bo'lishni o'rganadi. Jamiyatdagi o'zgarishlar va rivojlanishlar, odatda, ijtimoiy faollik va mas'uliyatli harakatlarga asoslanadi. Shaxs axloqiy me'yorlarni o'rgangan holda, o'zining mas'uliyatini anglaydi va jamiyatda kerakli o'zgarishlarni amalga oshirishda faol ishtirok etadi.

Ijtimoiy faollik, faqat boshqalar bilan munosabatda bo'lishni emas, balki jamiyatdagi muammolarni hal qilishda, adolatni ta'minlashda, ekologik muammolarga qarshi kurashishda ham o'z aksini topadi. Axloqiy me'yorlarni o'rganish, shaxsni jamiyatdagi turli ijtimoiy jarayonlarga faol hissa qo'shishga ilhomlantiradi. Bu ijtimoiy muammolarni hal qilish, yolg'on, zo'ravonlik, noroziliklarga qarshi kurashishda muhim ahamiyatga ega.

Axloqiy me'yorlar va shaxsning jamiyatda boshqaruvdagi o'rni - Axloqiy me'yorlarni o'rganish, shaxsni boshqaruvda ham faol qilishga yordam beradi. Axloqiy me'yorlar, nafaqat oddiy fuqarolar, balki rahbarlar va davlat mansabdorlariga ham taalluqlidir. Axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirgan shaxslar, jamiyatda boshqaruv tizimini samarali va adolatli olib boradilar. Halollik, adolat, tenglik, hamjihatlik kabi me'yorlar asosida boshqaruvni amalga oshirish, jamiyatning tinchligini, barqarorligini ta'minlaydi. Shaxsning axloqiy me'yorlarga asoslangan boshqaruvi, jamiyatda ijtimoiy ishonchni oshiradi va boshqaruv tizimining samaradorligini kuchaytiradi.

Axloqiy me'yorlarni o'rganish va shaxsning ruhiy farovonligi - Axloqiy me'yorlarni o'rganish shaxsning ruhiy farovonligini oshiradi. To'g'ri axloqiy qadriyatlar, shaxsni ichki xotirjamlikka erishishga, o'zini hurmat qilishga, boshqalarni qadrlashga undaydi. Shaxs o'zining axloqiy me'yorlariga to'liq rioya qilganida, ichki tinchlikni va shaxsiy qoniqishni topadi. Bu shaxsning jamiyatda faol va mas'uliyatli bo'lishiga yordam beradi. Ruhiy farovonlik, shuningdek, shaxsning jamiyatga foydali bo'lishi, ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash va ijtimoiy o'zgarishlarga hissa qo'shishda ham yordam beradi.

Axloqiy me'yorlarni o'rganish orqali shaxs nafaqat o'zining axloqiy xulq-atvorini rivojlantiradi, balki jamiyatda faol va mas'uliyatli fuqaroga aylanishi mumkin. Axloqiy qadriyatlar, shaxsni o'z harakatlarining natijalarini anglashga, boshqalar bilan hurmatga asoslangan munosabatlar o'rnatishga, jamiyatda ijtimoiy faollikni ko'rsatishga va o'z o'rnini topishga undaydi. Shaxsning axloqiy xulq-atvori jamiyatda barqarorlik, adolat va farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu tarzda, axloqiy me'yorlarni o'rganish, shaxsning nafaqat shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatning barqaror rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi.

Axloqiy tarbiyani ta'lim jarayonida amalga oshirish Axloqiy tarbiya — shaxsni axloqiy me'yorlar, qadriyatlar va prinsiplar asosida shakllantirish jarayonidir. Axloqiy tarbiya samarali bo'lishi uchun ma'lum usullar va metodlar orqali amalga oshirilishi zarur. Ushbu usullar va metodlar, o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni yetkazish, ularning axloqiy xulq-atvorini shakllantirish va o'z ichki dunyosini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Axloqiy tarbiyani o'rgatish jarayonida quyidagi samarali usul va metodlardan foydalanish mumkin:

Nazariy va amaliy mashg'ulotlar (ma'ruzalar, darslar, suhbatlar) Axloqiy tarbiyaning asosiy usullaridan biri nazariy va amaliy mashg'ulotlardir. Nazariy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarga axloqiy qadriyatlar, me'yorlar va tamoyillar haqida ma'lumotlar beriladi. Bunda, o'qituvchi dars yoki ma'ruza shaklida axloqiy qonuniyatlar, adolat, halollik, mas'uliyat kabi tushunchalarni taqdim etadi. Amaliy mashg'ulotlar esa o'quvchilarning axloqiy xulq-atvorini rivojlantirishga yo'naltiriladi. Bu mashg'ulotlarda o'quvchilar axloqiy dilemmaning yechimini topish, turli vaziyatlarda axloqiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Suhbatlar va darslarda o'quvchilarning fikrini bildirishlari, masalalar bo'yicha bahs-munozara o'tkazishlari axloqiy fikrlashni rivojlantiradi.

Namuna ko'rsatish (modellashtirish) Axloqiy tarbiyaning samarali usuliga namuna ko'rsatish kiradi. O'quvchilarga axloqiy xulq-atvorni namoyish etish, ularga yaxshi amallarni o'rgatishda o'qituvchining o'zi muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi yoki tarbiyachi o'z xatti-harakatlari, qarorlar va munosabatlari orqali o'quvchilarga to'g'ri axloqiy me'yorlarni ko'rsatadi. Shuningdek, ijobiy o'rnaklarni ko'rsatish orqali o'quvchilarni halollik, adolat, mas'uliyat, o'zaro hurmat kabi axloqiy tamoyillarga amal qilishga o'rgatish mumkin. Modellashtirish usuli shaxsiy xulq-atvor va tamoyillarning o'rganilishida muhimdir.

Jamoaviy ishlar va hamkorlik (guruhli ishlash) Jamoaviy ishlar va guruhli ishlash metodlari axloqiy tarbiyani samarali o'rgatish uchun muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, ularga ma'lum bir axloqiy masalani hal

qilishni topshirish orqali axloqiy tamoyillarni amalda qo'llashni o'rgatish mumkin. Guruhli ishlashda o'quvchilar o'zaro fikr almashish, bir-birlarini tinglash, birgalikda qaror qabul qilish orqali mas'uliyat, hamjihatlik va adolat kabi qadriyatlarni rivojlantiradilar. Jamoaviy ishlar shaxslarning jamiyatdagi o'rnini, bir-birlariga bo'lgan mas'uliyatini va ijtimoiy hamjihatlikni oshiradi.

Muammoli vaziyatlarni yechish (simulyatsiyalar, o'yinlar) Axloqiy tarbiya jarayonida simulyatsiyalar va o'yinlardan foydalanish o'quvchilarga axloqiy dilemmalarni hal qilishni o'rgatadi. Simulyatsiya metodlari, o'quvchilarga axloqiy qarorlar qabul qilish, turli vaziyatlarda to'g'ri xulq-atvorni tanlashni o'rgatadi. Axloqiy dilemmalarni muhokama qilish orqali o'quvchilar turli vaziyatlarda qanday axloqiy qarorlar qabul qilish kerakligini tushunadilar. Axloqiy o'yinlar, guruhlar o'rtasida axloqiy bahs-munozaralarni rivojlantiradi va o'quvchilarga o'z fikrlarini bildirish imkonini beradi. Bu metod o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini, ijtimoiy mas'uliyatini va o'zaro hurmatini oshiradi.

Axloqiy hikoyalar va adabiyotdan foydalanish Axloqiy tarbiyaning samarali metodlaridan biri — axloqiy hikoyalar, ertaklar va adabiyotdan foydalanishdir. O'quvchilarga axloqiy qahramonlarning hayotiy tajribalari, ular duch kelgan axloqiy muammolarni qanday hal qilgani haqida hikoyalar orqali axloqiy darslar berish mumkin. Axloqiy hikoyalar va adabiyot, o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishda yordam beradi. Bunday hikoyalar, shuningdek, axloqiy masalalar bo'yicha ijtimoiy va ma'naviy bahs-munozaralarga sabab bo'lishi mumkin.

Refleksiya va o'zini o'rganish metodlari shaxsning o'z xulq-atvorini tahlil qilishga va uni yaxshilashga yordam beradi. O'quvchilarni o'z xatti-harakatlarini, qarorlarini va o'zgarishlarni ko'rib chiqishga undash, ularning axloqiy ongini rivojlantirishga yordam beradi. Shu maqsadda, o'quvchilarga o'zaro muhokamalarni olib borish, o'z fikrlarini qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish imkoniyatlarini yaratish zarur. Bunda o'quvchilar o'zining axloqiy qarorlarini tahlil qiladilar va kelgusida to'g'ri xulq-atvorni tanlashga intiladilar.

Ijtimoiy xizmat va volontyorlik faoliyatlari orqali o'quvchilarni jamiyatga xizmat qilishga va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga o'rgatish mumkin. Axloqiy

tarbiya jarayonida ijtimoiy xizmatga jalb qilish, o'quvchilarga boshqalarga yordam berish, ularga ijtimoiy yordam ko'rsatish va jamiyatda mas'uliyatli fuqarolar bo'lishning ahamiyatini ko'rsatadi. Bu metod o'quvchilarda hamjihatlik, adolat va mas'uliyat kabi axloqiy qadriyatlarni rivojlantiradi.

Axloqiy tarbiyani samarali o'rgatish uchun bir nechta usul va metodlar mavjud. Har bir metod o'quvchilarning axloqiy xulq-atvorini rivojlantirishga, ijtimoiy mas'uliyat va faollikni oshirishga xizmat qiladi. O'qituvchi yoki tarbiyachi, o'quvchilarga axloqiy me'yorlarni o'rgatish jarayonida bu metodlarni uyg'unlashtirib, ulardan samarali foydalanishi zarur. Shaxsning axloqiy tarbiyasi jamiyatda adolat, halollik, mas'uliyat va hamjihatlik kabi qadriyatlarni mustahkamlashda katta rol o'ynaydi.

Axloqiy tarbiya, shaxsning ijtimoiy hayotda to'g'ri xulq-atvorini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim jarayonidir. Bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida o'qituvchilarning roli nihoyatda muhimdir. O'qituvchilar nafaqat bilim berish, balki axloqiy qadriyatlarni o'rgatish va yoshlarni to'g'ri yo'lga solishda faol ishtirok etadilar. Ularning axloqiy tarbiya jarayonidagi o'rni quyidagi asosiy jihatlar orqali aniqlanadi:

Shaxsiy namuna ko'rsatish O'qituvchilarning eng samarali axloqiy tarbiya metodlaridan biri – o'zlari namuna ko'rsatishdir. O'qituvchi o'z xulq-atvori, munosabati, so'zlari va ishlarini shunday tashkil etishi kerakki, o'quvchilar ularga taqlid qilishni istasinlar. O'qituvchi o'z faoliyatida adolat, halollik, mas'uliyat, hamjihatlik va boshqa axloqiy qadriyatlarni amalda ko'rsatishi zarur. Agar o'qituvchi doimo o'z ishida axloqiy tamoyillarga amal qilsa, o'quvchilar ham uni o'zlarining xulq-atvorida tatbiq qilishni o'rganadilar. Namuna ko'rsatish, o'quvchilarga haqiqiy axloqiy dars berishning eng samarali usulidir.

Individual yondashuv va shaxsiy xususiyatlarni inobatga olish Har bir o'quvchi o'ziga xos va o'ziga xos xulq-atvoriga ega bo'ladi. O'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olib, ularga mos axloqiy ta'limni bera olishi zarur. O'quvchilarni tushunish, ularning ehtiyojlari va qiziqishlariga mos tarzda tarbiya berish o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir. O'qituvchi

shaxsiy yondashuvni qo'llash orqali, o'quvchilarda to'g'ri xulq-atvor va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga erishishi mumkin.

Axloqiy muammolarni hal qilishda yordam berish O'quvchilar hayotda turli axloqiy muammolar bilan duch keladilar, masalan, adolatni amalga oshirish, halollikni saqlash, boshqalar bilan yaxshi munosabatlarni o'rnatish va boshqalar. O'qituvchining vazifasi, o'quvchilarni bu muammolarni hal qilishda yo'naltirish, ularga to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rgatishdir. O'qituvchi, axloqiy dilemmani tahlil qilish, turli vaziyatlarda to'g'ri va adolatli qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarga aniq yo'l-yo'riq ko'rsatishi va ularni yanada ongli fuqarolar sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Ma'naviy-axloqiy muhit yaratish O'qituvchi o'z sinfida sog'lom va ma'naviy-axloqiy muhitni yaratishda katta rol o'ynaydi. O'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, ularning individual rivojlanishini ta'minlashda o'qituvchining sinfdagi atmosferani shakllantirishi juda muhimdir. Ijobiy, qo'llab-quvvatlovchi va hurmatga asoslangan muhitda o'quvchilar o'zlarini erkin his qilishadi va o'qituvchining axloqiy ta'limiga bo'lgan munosabatlari shakllanadi. O'qituvchi o'quvchilar bilan o'zaro hurmat va ijobiy muloqot o'rnatishi, ularning axloqiy qarorlar qabul qilishiga yordam beradi.

Guruhda ishlash va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish O'qituvchi sinfda guruh ishlari va kollektiv faoliyatlarni tashkil etish orqali o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishi mumkin. Axloqiy qadriyatlar, faqat o'quvchilarning shaxsiy hayotida emas, balki ularning jamiyatdagi o'rni va mas'uliyatida ham aks etishi kerak. O'qituvchi guruh ishlari orqali o'quvchilarga birgalikda ishlash, bir-birlariga yordam berish, muammolarni hal qilishni o'rgatadi. Bu metod o'quvchilarda jamoaviy ruh, hamjihatlik va axloqiy mas'uliyatni rivojlantiradi.

Kritik fikrlashni rivojlantirish Axloqiy tarbiya faqatgina axloqiy me'yorlarni o'rgatish bilan cheklanmaydi. O'qituvchi o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga ham e'tibor qaratishi lozim. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarga axloqiy masalalar bo'yicha to'g'ri qarorlar qabul qilish, o'z xulq-atvorlarini tahlil

qilish va o'z xatolaridan o'rganishga imkon beradi. Bu o'quvchilarni axloqiy xulq-atvorni takomillashtirishga va shaxs sifatida rivojlanishga undaydi.

2.3 Axloqiy qadriyatlarni hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash

O'qituvchilar, axloqiy qadriyatlarni faqat nazariy tarzda emas, balki hayotdagi real vaziyatlar bilan bog'lashlari kerak. O'quvchilarga hayotdagi muammolarni axloqiy nuqtai nazardan ko'rsatish, ularning axloqiy qarorlarini qo'llashga yordam beradi. Misollar orqali axloqiy qadriyatlarni hayotga tatbiq qilish, o'quvchilarning tushunishini yanada chuqurlashtiradi va ularning axloqiy fikrlashini rivojlantiradi.

Axloqiy tarbiya jarayonida o'qituvchilarning roli juda muhimdir. O'qituvchilar nafaqat axloqiy qadriyatlarni o'rgatadilar, balki o'quvchilarni to'g'ri yo'lga solish, ularga yaxshi xulq-atvorni o'rgatish va jamiyatda mas'uliyatli fuqarolar bo'lishini ta'minlashda faol ishtirok etadilar. O'qituvchilarning o'zlari namuna ko'rsatib, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, axloqiy me'yorlarni o'zlashtirishiga katta hissa qo'shadilar. Ularning axloqiy tarbiyani shakllantirishdagi roli nafaqat ta'lim jarayonining samarali o'tishini, balki jamiyatning ma'naviy rivojlanishini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashda amaliy yondoshuvlar muhim ahamiyatga ega, chunki ular o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalarni ham beradi. Axloqiy qadriyatlarni o'quvchilarni o'z xulq-atvori, qarorlari va jamiyatdagi faoliyatida amalga oshirishni ta'minlash uchun o'qituvchi turli metod va usullardan foydalanishi lozim. Quyida o'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashning ba'zi amaliy yondoshuvlari keltirilgan:

Axloqiy masalalar bo'yicha suhbatlar va muhokamalar - O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashning samarali usullaridan biri suhbatlar va muhokamalardir. O'qituvchi o'quvchilarga turli axloqiy dilemmani yoki hayotiy vaziyatlarni taqdim etadi va ularni qanday axloqiy qarorlar qabul qilishlari haqida muhokama qilishga undaydi. Bu jarayonda o'quvchilar o'z fikrlarini bildiradilar, turli nuqtai nazarlarga o'rganadilar va axloqiy me'yorlar asosida to'g'ri qarorlar

qabul qilishni o'rganadilar. Suhbatlar va muhokamalar, o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va ularga ijtimoiy mas'uliyatni tushunishga yordam beradi.

Axloqiy hikoyalar va adabiyotdan foydalanish - Axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda axloqiy hikoyalar va adabiyotlardan foydalanish juda samarali metoddir. O'qituvchi axloqiy hikoyalar orqali o'quvchilarga adolat, halollik, mas'uliyat, hamjihatlik kabi qadriyatlarni o'rgatadi. Hikoyalar va adabiyotlar o'quvchilarga axloqiy xulq-atvorning ijobiy va salbiy tomonlarini ko'rsatadi, shuningdek, turli qahramonlar orqali axloqiy masalalar bo'yicha hayotiy darslar beradi. Bu metod o'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi va ularni yaxshi xulq-atvorga undaydi.[11]

Namuna ko'rsatish (modellash) - Axloqiy tarbiyaning samarali usullaridan biri — namuna ko'rsatishdir. O'qituvchi o'zining axloqiy xulq-atvori orqali o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni amalda qanday tatbiq etish kerakligini ko'rsatadi. Agar o'qituvchi adolatli, halol, mas'uliyatli va o'zaro hurmatni ta'minlaydigan xulq-atvorga ega bo'lsa, o'quvchilar uning misolida to'g'ri axloqiy xulq-atvorni o'rganadilar. Bu usul o'quvchilarga o'z fikrini tahlil qilish va o'z xatti-harakatlarini baholashda katta yordam beradi.

O'zaro yordam va guruhli ishlar - O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashda guruhli ishlar va o'zaro yordamni tashkil etish samarali metodlardan biridir. O'qituvchi o'quvchilarni guruhlariga bo'lib, ularga ma'lum bir vazifa yoki muammo topshiradi. Guruhlar o'rtasida jamoaviy ish orqali o'quvchilar bir-birlariga yordam berishni, axloqiy mas'uliyatni baham ko'rishni, hamjihatlikni va bir-birlariga hurmat ko'rsatishni o'rganadilar. Bunday ishlar o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat va jamiyatda o'zaro yordamning ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

Simulyatsiya va rol o'ynash o'yinlari - Axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda simulyatsiyalar va rol o'ynash o'yinlaridan foydalanish o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'qituvchi o'quvchilarga turli hayotiy vaziyatlarni simulyatsiya qilishni taklif etadi, masalan, adolatli qaror qabul qilish, halollikni saqlash yoki mas'uliyatni o'z zimmasiga olish. O'quvchilar bu o'yinlar orqali o'z

fikrlarini amalda tatbiq etish va ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri axloqiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

Refleksiya va o'zini o'rganish - O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashda refleksiya va o'zini o'rganish metodlari katta ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilarga o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishni, o'z xulq-atvorlarini baholashni va o'zlarining axloqiy qarorlarini ko'rib chiqishni taklif etadi. Refleksiya o'quvchilarni o'z xulq-atvorini o'zgartirishga va to'g'ri axloqiy me'yorlarga amal qilishga undaydi. Bu metod o'quvchilarga o'zlarini rivojlantirish va yaxshilash imkoniyatini beradi.

Ijtimoiy xizmat va volontyorlik faoliyati - O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashda ijtimoiy xizmat va volontyorlik faoliyatidan foydalanish, ularni jamiyatga yordam berishga va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga o'rgatadi. O'qituvchi o'quvchilarga ijtimoiy xizmatlarda qatnashishni taklif etadi, masalan, xayriya ishlari, jamoat ishlarida ishtirok etish va boshqalar. Bunday faoliyatlar o'quvchilarda jamiyatga bo'lgan hurmat va mas'uliyatni rivojlantiradi. O'quvchilar, o'zlari jamiyatga xizmat qilganlarida, axloqiy qadriyatlarning amalda qanday amalga oshirilishini his qilishadi.

Dars tashqarisida tarbiyaviy tadbirlar o'tkazish: O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash uchun dars tashqarisida turli tarbiyaviy tadbirlar, masalan, adabiy-madaniy kechalar, axloqiy tematikadagi viktorinalar, chiqishlar yoki guruhli ishlarga oid seminarlar tashkil etish mumkin. Bu tadbirlar o'quvchilarga axloqiy masalalar bo'yicha bilimlarini kengaytirish, yangi nuqtai nazarlarni o'rganish va axloqiy muammolarni hal qilishga o'rgatadi.

O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashda amaliy yondoshuvlar ularda to'g'ri xulq-atvorni, ijtimoiy mas'uliyatni, adolatni va halollikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Suhbatlar, simulyatsiyalar, guruh ishlari, ijtimoiy xizmatlar va boshqa metodlar yordamida o'quvchilarni axloqiy qadriyatlar bilan tanishtirish va ularni amalda qo'llashni o'rgatish mumkin. O'qituvchilar, bu metodlarni qo'llash orqali o'quvchilarda hayotda muvaffaqiyatli va ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli shaxslarni tarbiyalashda katta hissa qo'shadilar.

Bob yuzasidan qisqacha xulosa

O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalash jarayoni ta'limning eng muhim qismidir, chunki axloqiy qadriyatlar nafaqat shaxsning ma'naviy o'sishini, balki uning jamiyatdagi to'g'ri xulq-atvorini ham shakllantiradi. Bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun turli amaliy yondoshuvlar va metodlar qo'llanilishi zarur. Axloqiy hikoyalar, suhbatlar, simulyatsiyalar, guruh ishlari, refleksiya va o'zini tahlil qilish kabi usullar o'quvchilarga nafaqat axloqiy me'yorlarni o'rgatadi, balki ularni hayotda amalda qo'llashga imkon yaratadi.

O'qituvchilarning bu jarayondagi roli nihoyatda muhimdir. O'qituvchilar o'zlarining xulq-atvori va o'rnak ko'rsatish orqali o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni amalda qanday tatbiq qilishni ko'rsatadilar. Buning natijasida o'quvchilar o'zlarini mas'uliyatli, ijtimoiy faol va axloqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida rivojlantiradilar. Shuningdek, o'qituvchilar axloqiy ta'lim jarayonida o'quvchilarni hayotiy masalalar bilan tanishtirib, ularga axloqiy qarorlar qabul qilishda yordam beradilar.

O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda guruh ishlari, ijtimoiy xizmatlar va ko'plab boshqa amaliy metodlar orqali nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyatda o'zaro hurmat, hamjihatlik va mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Axloqiy tarbiya jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun, o'qituvchilar va tarbiyachilar o'z faoliyatlarini hamjihatlikda va izchil olib borishlari zarur.

Shunday qilib, axloqiy tarbiya nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatda sog'lom, adolatli va mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashga xizmat qiladi. O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni butun jamiyatning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Xulosa

O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda guruh ishlari, ijtimoiy xizmatlar va ko'plab boshqa amaliy metodlar orqali nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyatda o'zaro hurmat, hamjihatlik va mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Axloqiy tarbiya jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun, o'qituvchilar va tarbiyachilar o'z faoliyatlarini hamjihatlikda va izchil olib borishlari zarur.

Shunday qilib, axloqiy tarbiya nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatda sog'lom, adolatli va mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashga xizmat qiladi. O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni butun jamiyatning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalash jarayoni ta'limning eng muhim qismidir, chunki axloqiy qadriyatlar nafaqat shaxsning ma'naviy o'sishini, balki uning jamiyatdagi to'g'ri xulq-atvorini ham shakllantiradi. Bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun turli amaliy yondoshuvlar va metodlar qo'llanilishi zarur. Axloqiy hikoyalar, suhbatlar, simulyatsiyalar, guruh ishlari, refleksiya va o'zini tahlil qilish kabi usullar o'quvchilarga nafaqat axloqiy me'yorlarni o'rgatadi, balki ularni hayotda amalda qo'llashga imkon yaratadi.

O'qituvchilarning bu jarayondagi roli nihoyatda muhimdir. O'qituvchilar o'zlarining xulq-atvori va o'rnak ko'rsatish orqali o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni amalda qanday tatbiq qilishni ko'rsatadilar. Buning natijasida o'quvchilar o'zlarini mas'uliyatli, ijtimoiy faol va axloqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida rivojlantiradilar. Shuningdek, o'qituvchilar axloqiy ta'lim jarayonida o'quvchilarni hayotiy masalalar bilan tanishtirib, ularga axloqiy qarorlar qabul qilishda yordam beradilar.

O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda guruh ishlari, ijtimoiy xizmatlar va ko'plab boshqa amaliy metodlar orqali nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyatda o'zaro hurmat, hamjihatlik va mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Axloqiy tarbiya jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun, o'qituvchilar va tarbiyachilar o'z faoliyatlarini hamjihatlikda va izchil olib borishlari zarur.

Shunday qilib, axloqiy tarbiya nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatda sog'lom, adolatli va mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashga xizmat qiladi. O'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni butun jamiyatning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Ta'lim to'g'risidagi Qonuni 23.09.2020
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: "O'zbekiston" 2017.
- 3 O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-aprel "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-bunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-son qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi №1059-son Qarori.-23 b
- 5 Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – Toshkent, O'zbekiston, 2017.-48 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. –Toshkent, O'zbekiston, 2016.-488 b.
- 7.Karimov I.A. YUksak ma'naviyat – yengilmas kuch. –T.: Ma'naviyat, 2018.-108b
- 8.Abdurahmanov, A. (2021). Axloqiy qadriyatlar: nazariy va amaliy yondoshuvlar. Toshkent: Ta'lim nashriyoti. -34 b
9. Akramov, S. (2020). Pedagogik jarayon va axloqiy tarbiya. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.-89 b
- 10.Aslanov, Z. (2022). Yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash. Toshkent: Ta'lim olami. -90 b
11. Baxtiyorov, M. (2022). Tarbiyaviy jarayon: Amaliy metodlar. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.-78 b
12. Davlatov, N. (2021).O'quvchilarda axloqiy xulq-atvorni shakllantirish. Toshkent: Ta'lim jurnali.-56 b

13. Djalilov, M. (2020). G'oyaviy-siyosiy tarbiya tizimi. Toshkent: O'zbekiston Ta'limi.-90 b
14. Islomov, A. (2021). G'oyaviy-siyosiy tarbiya: nazariy va amaliy asoslar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim va tarbiya ilmiy-nazariy markazi.-89 b
15. Karimov, D. (2023). Axloqiy qadriyatlar va ularni o'quvchilarga o'rgatish metodlari. Toshkent: O'zbekiston Ta'limi.-67 b
16. Mirzayev, J. (2022). Pedagogik mahorat va axloqiy tarbiya. Toshkent: O'qituvchilar nashriyoti.-90 b
17. Musayev, T. (2021). Pedagogik jarayonlar va axloqiy me'yorlar. Toshkent: Ta'lim nashri. 90-95 b
18. Nosirov, A. (2020). Tarbiyaviy jarayonda g'oyaviy-siyosiy ta'lim. Toshkent: Yoshlar nashriyoti.45-60 b
19. Qodirov, B. (2022). O'quvchilarda jamiyatda faol xulq-atvorni shakllantirish. Toshkent: Ta'lim olami.-100 b
20. Rahimov, U. (2021). Pedagogik amaliyotda axloqiy qadriyatlarni o'rganish. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.-55 b
21. Raxmatov, M. (2022). O'quvchilarni axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalash metodlari. Toshkent: Ta'lim va tarbiya. -43 b
22. Sattarov, F. (2021). Tarbiyaviy jarayon va ijtimoiy mas'uliyat. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti. 67-78 b
23. Shodiev, O. (2020). Axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari. Toshkent: O'zbekiston Ta'limi.55-60 b
24. Tursunov, S. (2020). Shaxsning axloqiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar. Toshkent: O'qituvchilar nashriyoti. 33-40 b

III. Internet manbalari

www.tdpu.uz

www.pedagog.uz

www.Ziyonet.uz

www.edu.uz